

Универзитет у Нишу

Универзитетска библиотека „Никола Тесла“

Са писцем кроз време:

Бора Станковић

поново у Нишу

Аутор

Јелена Глишић





УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ



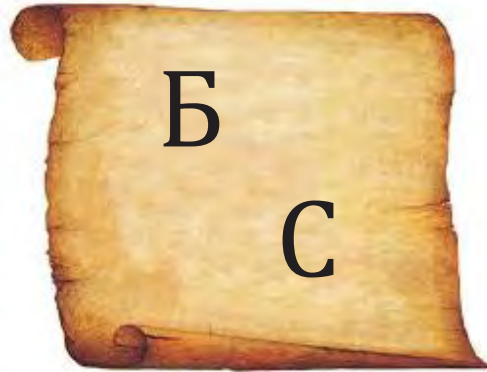
УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА „НИКОЛА ТЕСЛА“

СА ПИСЦЕМ КРОЗ ВРЕМЕ: БОРА СТАНКОВИЋ ПОНОВО У НИШУ

Каталог изложбе

**Аутор изложбе и каталога
Јелена Глишић**

Ниш 2016. године



Објављује се у јавном домену, уз дозволу аутора,
према лиценци Креативне заједнице
Ауторство-Некомерцијално-Без прерада
(Creative Commons BY-NC-ND)

UBN IBD KAT_001

* На корици коришћен портрет Боре Станковића аутора Зорана Петрушијевића

Публикација је резултат пројекта који је,
одлуком бр. 4271-4/2013-12, прихватио и
финансирао град Ниш.



Захваљујемо се граду Нишу, као и
сарадницима на пројекту, Народном
музеју из Врања и нишкој гимназији
„Бора Станковић“, на подршци и помоћи.





Реч о изложби и каталогу

Изложба „Са писцем кроз време: Бора Станковић поново у Нишу“, коју је Универзитетска библиотека „Никола Тесла“ из Ниша, у сарадњи са Народним музејем из Врања, приредила у новембру 2015. године, заправо представља реализацију пројекта који је финансијски подржала Скупштина града Ниша.

Челницима града дугујемо велику захвалност, и то не само због материјалног покровитељства, већ и због тога што су препознали значај презентовања овакве врсте садржаја, који је у непосредној вези са идентитетом, односно традицијом и наслеђем културе овог дела Србије, али и читавог српског народа.

Универзитетска библиотека захваљује се и Народном музеју из Врања, који је у сопственој режији доставио библиотеци део експоната своје сталне поставке из музеј-куће Борисава Станковића. Реч је о личним предметима прослављеног писца, али и

његових сродника и савременика, без којих изложба сасвим сигурно не би била комплетна, па ни тако раскошна и колоритна.

Посебну благодарност Универзитетска библиотека дугује још једном сараднику на заједничком пројекту, Гимназији „Бора Станковић“ из Ниша, тачније делу њене литерарне секције, младим глумцима-ученицима, који су својим несвакидашњим умећем оплеменили отварање изложбе и учинили га нарочито занимљивим за све присутне.

Отварање изложбе сценографски је обогатио аудио и видео запис драматизације „Коштане“ Борисава Станковића, тачније монолог Миткета, у извођењу глумачког ансамбла Народног позоришта из Врања. Стога се захваљујемо Драгану Станковићу, глумцу овог театра, који је дуги низ година у градићу подно Пљачковице и Крстиловице оживљавао Бориног Миткета, а који нам је споменути запис уступио на коришћење.

Захвалност аутор изложбе дугује и управнику Универзитетске библиотеке „Никола Тесла“, господину Зорану Б. Живковићу, који је зналачки препознао потребу да се изложба преточи у каталог и професионално подржао његову израду.



Жеља аутора била је да се, писаном речи и сликом, скрене пажња на један непоновљиви, аутентични део српске књижевне баштине, који је заувек отргао од заборава значајне сегменте реалног живота и духовног бивствовања једног народа.

Аутор





Борисав Станковић изван времена, или шта нам је оставио у наслеђе Борисав Станковић

Сви посвећени биографи, библиографи и тумачи животописа Борисава Станковића сагласни су у једном: Борисав Станковић је један од најзначајнијих писаца српског реализма, чије је књижевно дело дубоко уроњено у аутобиографско и унутрашњи свет јунака. Из тога би се могао извести закључак да је Борисав Станковић искључиво тежио да остави траг о себи, својим унутрашњим доживљајима и немирима, о средини из које је поникао и времену у којем је живео. На први поглед, то и јесте тако.

У свом самотном свету, изнијансираном најтананијим људским емоцијама, Бора је заправо „сневао“ време које се више неће вратити, ни за њега, ни за друге. Стога је свет детињства, пищевог детињства и ране младости, тако доминантан мотив његовог уметничког стварања. Тај свет је, у ствари, образац живота који је Станковић желео да отргне од зуба времена и сачува га за сва поколења свога народа, али и за будућност уопште. А из тог света, као варница из камена, заискриће само једна слика – слика његовог завичаја, запостављеног у великој престоници, у којој је од студентских дана живео, скрајнутог

дела његове домовине, сазданог од разноликости – оријентално-византијске касабе, Врања.

Врање, тачније пар сокака у њему, попрिште је свих најважнијих догађаја, заплитања и расплитања људских судбина, с којима нас Станковић упознаје. Сазнајемо да тај свет, кроз песму и игру, у које су уткана најтајнија његова осећања, брижљиво чува све своје обичаје, верске обреде и веровања, речју своју традицију, национални идентитет. Традиционално код Борисава Станковића поникло је из личне побожности, можда не толико делатне, али респектабилне према свему што је непатворено хришћанско. И сам је био пореклом из хришћанског слоја, богатог трговачко-занатлијског, делом и чорбацијског слоја, који се заправо издвајао као представник хришћанског модела живота у национално и верски шароликом Врању, нарочито до ослобођења од Турака. Уз овај слој, паралелно се развијао и нижи слој, који ће у једном тренутку сасвим друштвено-материјално дорастаи вишем слоју – слоју чивчија или кметова – који је радио на поседима вишег слоја. Виши слој неговао је једну узвишену побожност, отменост у обредима и обичајима, док је нижи слој понекад прибегавао и сујеверју (гатања и врачања, заклињања и клетве). Но, ипак, све заједно, једнодушно се стицало око цркве, централног места духовног живота народа и универзалног лечилишта људске душе. Светлост и топлина свећа, једнако су крепили душу и богатог и сиромашног, и чорбације и чивчије.

Увидео је писац да ће његов југ живети још само у његовим литерарним делима. Стога преузима на себе



**„Једна уметност, ако не покрене
племенитија осећања у вама,
није уметност.“**



улогу чувара онога што ће после њега неумитно нестати.

У породици Борисава Станковића све је на свом месту: она је патријархална, и као таква неодвојива од традиционалног, од духовног наслеђа. Жена је стуб куће и њено огледало, али је мушкарац покретачка снага и доносилац свих важних одлука. Презирући развратност ондашњег европског романа, Станковић враћа у приповедачку средину цркву, молитве Богу, благосиљања, благодатну светлост кандила и свеће, огњиште, мирис „босиока“, тамјана и чеснице.

Јунаци дела Борисава Станковића су и „мали људи“, „Божји људи“, божјаци, јуродиви, како је то сам писац истицао. То је слика Божје творевине, са искром божанске вечне светлости. Бора Станковић је, у ствари, натуралистички сликар хришћанске душе, вазда свесне своје дубоке огреховљености, са свим њеним падовима и успињањима. На све што је извирало из интелектуалног, он је гледао са гнушањем. Није волео пренемагање, не са душом! Зато је његов говор непосредан, а исказ једноставан, изнедрен из превелике пишчеве бриге да све буде прецизно изречено, па је до њега писац с тешком муком долазио.

Сва гранична стања душе Станковићевих јунака заправо су данак савременом добу, у којем се урушава традиционални систем вредности, односно духовни темељ живота народа, нарочито унутар породице. Писац, у свим његовим појединостима, приказује овај систем вредности и модел живота, желећи да га трајно сачува од заборавља. Са особитом пажњом описује верске

обреле и празнике: рођење, крштење, свадбе, славе, задушнице, Божић, Ускрс. Трагични крај неких породица, у Станковићевом делу, јесте данак друштвено-историјском тренутку, пристајању на опасне, погубне компромисе (не би ли се материјално богатство бар донекле повратило), али и огреховљености и душевном паду њених чланова. Казна за грехе и погрешне одлуке јесте „нечиста крв“, односно губитак угледа, друштвеног статуса, али и духовног и душевног здравља, и, на крају, опет неизбежно сиромаштво, материјална беда. Јунаци Борисава Станковића заправо доживљавају духовну, а неминовно и психофизиолошку дегенерацију, и у овим пределима уметничког стварања Станковић је прозорљиви народни приповедач: грех изазива последице и рађају се нови односи у породици, који угрожавају, а затим и руше темеље постављене у детињству, које је увек окосница пишчевог приповедања. Исходиште је у враћању детињству, односно високоморалним породичним вредностима.

За тренутак у којем је писац живео, било је то анахроно, превазиђено тумачење животних појава и судбина људи, према народној изреци: „Како сејеш, тако ћеш и жњети.“

Борисав Станковић се у својим прозним саставима у бити вазда бави непопуларним питањем издаје националних интереса (кроз издају сопственог националног бића) у књижевности, мислећи, пре свега, на књижевне утицаје са запада. Он је показивао бескомпромисну отпорност према књижевним утицајима.



Станковићево литерарно дело било је аутохтоно, „само његово“. Стога је изразита „немодерност“ Борисава Станковића у стручној јавности (књижевној критици) била недовољно пропраћена, нарочито у његовим књижевним почецима. Савремена реч критике била је час равнодушна, час слабо проницљива, неприпремљена за неактуелно, али ново осветљавање живота, неспремна за једноставност и непосредност, за монолог, односно исповест, на уштрб дијалога.

У смислу свега претходно реченог, Борисав Станковић није наишао на добар пријем у свету који га је окруживао, а који је сав стремио модерном, „европском“, и који се „крепио“ с других литерарних извора. Трагику свога положаја носио је до краја живота дубоко у себи, претакајући је у своје уметничко надахнуће.

Реализам литерарног стварања, односно објективност у сликању живота, повратак коренима и хришћанским вредностима, љубав као човекова покретачка снага, и љубав према човеку уопште, према његовој срећи, те смелост, али без вулгарности, у приказивању чулних страна људске природе, и поетичност стила, стављају Борисава Станковића у ред најзначајнијих уметника наше књижевне речи, али и посленика на очувању универзалних људских, па тиме и националних вредности.

Аутор



***Свети Николај
Мирликијски био је
крсна слава породице
Станковић.***





Најзначајније године живота и литерарног стваралаштва Борисава Станковића

1876. Према тврдњи пишчеве кћери, Станке, рођен је 1876. године, 23. марта, у занатлијској породици, од оца Стојана и мајке Васке, у Врању (према Драгољубу Влатковићу, рођен је 31. марта 1875. године). Баба по оцу, Злата, била је пореклом из чувене трговачке куће Јовчића.
1881. 24. септембра умире Станковићев отац, у тридесет и петој години живота. Материјално стање и углед породице брзо се урушавају.
1883. 1. марта умире му и мајка, у тридесетој години живота. Полази у основну школу у Врању. Старање о њему преузима баба Злата, преносећи на унука сопствену жељу да некадашњи сјај и углед породице, у младом наследнику, поново заискре.
1888. Уписује се у Нижу гимназију у Врању.
1892. Постаје ученик петог разреда Нишке гимназије, али се убрзо враћа у Врање, где отпочиње упис ђака у више разреде (у „Његошу“, листу ђачке литерарне дружине

при нишкој гимназији, објављује своје прве литерарне радове). Професори су ми били Јаша Продановић (највише је утицао да отпочне са писањем и његовом се библиотеком радо користио), Дража Павловић (његов омиљени професор), Миливоје Симић, Илија Вукићевић (такође је утицао на њега да почне да пише), а у седмом разреду српски језик предаје му млади Радоје Домановић. Био је члан школске ученичке књижнице и дружине „Заштита“, где чита своје прве књижевне радове.

1894. У сомборском дечијем листу „Голуб“ објављује своје прве песме: „Мајка на гробу свог јединца“ (01. 11. 1894.), а потом и песму „Жеља“ (обе са потписом Борко). Убрзо, у „Бранковом колу“ из Сремских Карловаца, штампа песму „Од оног часа“, потом песме без наслова, чији су први стихови „Почуј песму слатка мира“, „Што ме гледаш тако поносно и живо“, „Да на земљи самрт није“ и „Оставите ме где самрт блуди“, као и делове песме, са првим стихом: „Сада је земан“. Рукописи се чувају у Народној библиотеци Србије.

1895. Први пут напушта Врање и уписује осми разред Више гимназије у Нишу.

1896. Матурира у Нишу, са добрим успехом. Умире баба Злата, у деведесетој години, а бригу о његовој будућности, у сваком погледу, преузима Миливоје Башић,



издавач часописа „Слава“ и историчар српске књижевности. Септембра исте године уписује економско-политички одсек Правног факултета Велике школе у Београду.

1897. Запошљава се као практикант Државне штампарије у Београду.

1898. У београдском часопису „Искра“ објављује своју прву приповетку „Станоја“, а потом и приповетке „Ђурђев дан“ и „Прва суза“. Часопис „Нада“, из Сарајева, штампа цртицу „Тајни болови“. Јуна исте године, продаје кућу у Врању.

1899. Објављује прву збирку прозних текстова, „Из старог јеванђеља“, са приповеткама: „Ђурђев дан“, „Станоја“, „Прва суза“, „У ноћи“, „Увела ружа“. Исте године, штампа и приповетку „Нушка“. Занимљиво је да је тада, као студент права четврте године, одговарао пред судом зато што је био дужан педесет и шест динара неком млекацији.

1900. У мају постаје практикант Министарства просвете и црквених дела. Следећег месеца, у београдском Народном позоришту, први пут је, са незавидним успехом, изведена драма „Коштана“ (глумци нису били довољно припремљени, тако да је разочарани писац напустио премијеру). Објављује приповетке: „Наш Божић“, „Стари дани“, „Наза“, „Гугутка“, а у нишком часопису „Градина“ почиње да излази роман



Борисав Станковић
(1876–1927)

„Нечиста крв“ (али не до краја). Прелази у Управу Народног позоришта у Београду, где службује као рачуноиспитач.

1901. Дипломирао је на Правном факултету у Београду, и у овом граду се трајно настањује. Отпуштен је из службе због „неуредног“ долажења на посао. Након два дана постављен је за практиканта Министарства иностраних дела. Објављује приповетке: „Стојанке, бела Врањанке“, „Кучко, Мицо!“, „Бекче“, „Они“, „Таја“, „Јовча“ (драматизацију ове приповетке писац за живота није успео да заврши), „Ч`а Петар“. У октобру, на сцени Народног позоришта у Београду, прерађена „Коштана“ доживљава велики успех, на који ће у великој мери утицати позитивна реч комадом одушевљеног критичара Јована Скерлића.

1902. Први пут је, у поправљеној верзији, штампано драмско дело „Коштана: комад из врањског живота у четири чина с певањем“ (испрва у „Српском књижевном гласнику“, а потом и као засебно дело); почиње објављивање романа „Певци“, у часопису „Дело“, и настају скице за роман „Газда Младен“. Из штампе излазе приповетке: „Љуба и Наза“, „Људи Стеван“, „Чок“, „Цопа“, „Митка“, „Менко“, „Марко“, „Ч`а Михаило“, „Масе“, „Манасије“, „Биљарица“, „Јован“, „Парапута“, „Станко `чисто брашно“, „Покојникова жена“, „Задушница“, односно збирке приповедака „Стари дани“ (у Београду) и „Божји људи“ (у Новом Саду). Исте године, 27. јануара, ступа у брак са Ангели-

ном Гином Милутиновић (девојком из занатлијске породице – кћери Николе Сабата, обућара, и Љубице, из Београда), рођеном 1877. године.

1903. На почетку године постављен је за писара друге класе Пореске управе у Министарству финансија, односно за контролора трошарине у Бајлонијевој пивари. На том радном месту остаће све до 1913. године. Као стипендиста Министарства просвете и са платом писара и додатком из Финансијског прегледа, одлази, по налогу краљице Драге, на студијски боравак у Париз. Рађа му се, 8. фебруара, кћер Десанка, а кум на њеном крштењу био је писац и породични пријатељ, Бранислав Нушић. У режимском часопису „Коло“ (помагала га је краљица Драга) почиње објављивање романа „Газда Младен“, због чега ће, након преврата, 29. маја, имати много проблема и неугодности.

1904. По наредби Министра финансија, укинута му је једногодишња стипендија и „репатриран“ је из Француске у Србију. Веома револтиран, напушта државну службу и са групом писаца, који су се осећали „сувишим у Србији“, учествује на протестним вечерима. У београдском листу „Самоуправа“ води полемику са сатиричарем, Радојем Домановићем, у вези са бедним положајем књижевника за време радикалског режима, који је након мајског преврата дошао на власт. Тим поводом, пише писмо Николи Пашићу. Објављује приповетку „Риста бојација“.



Стари хамам из „Нечисте крви” (фрагменти из истоименог рукописа Борисава Станковића).

1905. Постављен је за цариника у Београдској царинарници на железничкој станици, затим премештен на Мокру Гору, па у Ниш. Рађа му се и друга кћер, Станка. Кум је Јанко Веселиновић. Још једном прерађује „Коштану“, и штампа је у „Бранковом колу“. Штампа приповетку „Риста кријумчар“.

1906. Постаје порезник треће класе Београдског пореског одељења. Из штампе излазе приповетке „Један поремећени дан“, „Стеван Чукља“, „Стари Василије“, односно збирка прича „Из мога краја“. Био је један од делегата Српског књижевног друштва на Конгресу књижевника и новинара јужнословенских народа у Софији.

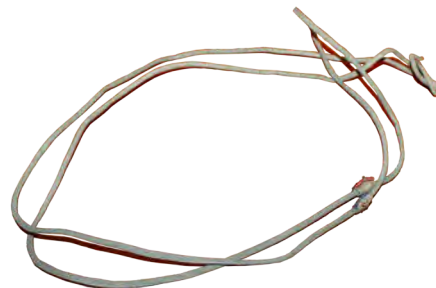
1907. Пребачен је на ново радно место у истом одељењу – порезник друге класе. Објављује приповетке „Баба Стана“ и „Вечити пољубац“. У београдском „Колу“ објављује роман „Нечиста крв“, а поједине одломке романа у „Политици“ (1906. и 1907.) и „Делу“ (1907.), где је публикована нова верзија романа.

1909. Завршава роман „Нечиста крв“, али безуспешно тражи издавача. Стога почиње да штампа роман у наставцима, у „Летопису Матице српске“. Публикује приповетке „Тетка Злата“, „Мој земљак“, „Јово-то“.

1910. У „Босанској вили“ и „Бранковом колу“ објављује поједине одломке романа „Нечиста крв“. Проширено и измењено издање романа из ове године најпре је понуђено „Српској књижевној задрузи“, а потом и



Кецеља Борине мајке, Васке, ћерке Ристе Грка и Милице Грчке. Преминула је 1883. године, кад је Бори било само седам година.



Ланац од сата Бориног оца, Стојана – рођен око 1846., а преминуо 1881. године. Радио је као обућар и важио је за доброг певача. Описан је у Борином недовршеном роману „Певци“.

„Летопису Матице српске“. Коларчева задужбина одбија да објави роман „Нечиста крв“, те одлучује да свој први роман објави у сопственом издању. Стога објављује „Књижевни оглас“, који ће Антон Густав Матош штампати у загребачком „Савременику“. Објављена је и приповетка „Госпо`н Таса“.

- 1911. Постављен је за контролора прве класе Државне трошарине. Публикује приповетку „Наш Божић“.
- 1912. Са ансамблом Народног позоришта из Београда гостује са „Коштаном“ у Софији. Пише други чин „Ташане“ и нову, проширену верзију приповетке „Увела ружа“ (објективно приповедање прерасло је у интимни лични доживљај писца и додат је поднаслов „Из дневника“).
- 1913. Добија запослење као референт Црквеног одељења Министарства просвете и вера, и трећу кћер, Ружицу. Ту га затиче и рат. Објављује друго, прерађено издање „Божјих људи“ и нову верзију приповетке „Наза“.
- 1915. Поштеђен „војништва и учешћа у ратним напорима“ борави једно време у Врању, а затим са владом, и читавом државном администрацијом, прелази у Ниш, који постаје ратна престоница. Ту ће живети са породицом, све до евакуације града, због објаве рата. Са Миланом Гролом у Нишу прерађује текст „Ташане“, за позоришно извођење, који ће у августу бити готов, али већ у септембру, приликом евакуације града, текст је неповратно, заједно са другим пищевим рукописима, изгубљен. Као референт црквеног оде-

Сахат-кула, поред које се налазила кућа Борине мајке.



љења, одређен је да службено прати вод, који је, повлачећи се, са собом носио мошти краља Стефана Првовенчаног (из Студенице, према Пећи). Породицу оставља у Краљеву (супруга и три кћери касније се враћају у Београд, где су затекле опустошену и опљачкану кућу). Борави у Приштини и Пећи, где напушта војску, која се повлачи преко Албаније, па одлази у Црну Гору, најпре у Подгорицу, одакле, након окупације града, у својству заробљеника, иде на Цетиње.

1916. Након капитулације Црне Горе, преко Босне креће за Београд, али је задржан у Дервенти (ту пише цртицу „Луди Риста“, из „Божјих људи“). Најзад је пуштен из логора, и враћа се у Београд. Захваљујући Кости Херману (посленик у култури и покретач сарајевског часописа „Нада“), тадашњем „заменику шефа војног Гувермана за окупирану Србију“, поштеђен је интернације, и вратио се у Београд. Издаје у Загребу „Нечисту крв“, на латиничном писму.

1916–1918. Од децембра 1916. до марта 1918. године, пише, да би преживео (породица је, док је био у заробљеништву, остављена без икакве помоћи државе, била на ивици беде), за окупаторске „Београдске новине“, због чега ће трајно бити „обележен“. Уредник је био Милан Огризовић, загребачки драмски писац и политичар, поштовалац дела Борисава Станковића. Сарађивао је и са загребачким часописом „Савременик“.

1917. У Загребу је публикована „Нечиста крв“, са предговором Милана Огризовића.

1918. После ослобођења, постављен за референта у Министарству вера. Роман „Нечиста крв“ излази у Женеви, у оквиру едиције „Библиотека југословенских књижевности“. Објављује и приповетку „Црвени крст“.

1919. У листу „Дан“ објављује своје ратне успомене „Под окупацијом“. „Политика“, у низу чланака, напада писца због сарадње у окупаторским „Београдским новинама“. Оптуживан је за тобожње „издајство народа“, од лажних патриота (међу којима су били многи пишчеви пријатељи), који су и сами били приморани на „сарадњу“ са окупационим властима, не би ли обезбедили своју егзистенцију.

1919/1920. Публикује збирке: „Успомене“ (пише о првим тешким данима окупације у Београду, после заробљеништва), „Белешке“ (тридесет пет прилога о људима који су у Београду сарађивали са окупатором), „Београдске шетње“ (тридесет прилога о окупираном Београду). Све три збирке односе се, пре свега, на ратну, 1916. годину.

1920. Од почетка априла прелази да службује у Уметничком одељењу Министарства просвете.

1921. Постаје административни инспектор при Министарству просвете. Објављује приповетку „Његова Белка“.



1922. Произведен је у шефа статистичког одсека, и у току наредних неколико година промениће неколико звања и послова у Министарству просвете.
1924. Борисав Станковић слави тридесетогодишњицу књижевног рада, и, поводом двадесетпетогодишњице „Коштане“, објављује нову, прерађену верзију овог комада, са назнаком „последње, прерађено издање“. То је „Коштана“ коју имамо данас.
1927. Пензионисан је „по потреби службе“. Тешко оболео од уремије, умире 21. октобра, у Београду. Сахрањен је 23. октобра, на Новом гробљу у Београду, скромно, у најужем кругу породице. Пажња јавности, коју је без икакве сумње заслужио, сасвим је изостала.
1928. Први пут је, након пишчеве смрти, објављен његов недовршени роман „Газда Младен“, иако је његово објављивање започето још 1903. године, у виду приповетке. Публикован је и недовршени роман „Певци“, преузет из „Дела“.
- 1928–1930. Постхумно је објављено прво издање „Дела Борисава Станковића“, у осам књига, у редакцији пишевог пријатеља Драгутина Костића (овим је остварена жеља Боре Станковића да се објаве још две збирке приповедака – под насловима „Из мога краја“ и „Моји знанци“ – углавном од текстова објављених у периодици између 1904. и 1907. године). Књига текстова из „Београдских новина“, под називом „Под окупацијом“, биће објављена

такође у склопу овог издања. У оквиру ове едиције објављена је и малена збирка ратних фељтона и репортажа „Сурдулица“, као и следећа прозна дела: „На онај свет“, „Први поздрав“, „Увела ружа“ (друга, краћа, аутобиографска верзија), „У суду“, „Мојим земљацима“, „Наступ“ и „Печал“.

1970. Објављено је друго издање „Сабраних дела Борисава Станковића“, у шест књига, у редакцији Живорада Стојковића.

1980. Заслугом Драгољуба Влатковића, публикована је из пишчеве заоставштине збирка од десет фељтона из Првог светског рата и окупације, под називом „Забушанти“.



Троножац из дворишта музеј-куће Борисава Станковића.



Родна кућа Борисава Станковића

Родна кућа Борисава Станковића налази се на периферији града Врања, у Баба-Златиној улици број девет, некада познатој као Баба-Златино сокаче. Кућу је саградила Борова баба по оцу, Злата, 1850. године.

Конзерваторско-рестаураторски радови на кући изведени су 1966., а од 1967. године у њој се налази музеј-кућа Борисава Станковића.

Не зна се поуздано када је писац рођен

Датум рођења Борисава Станковића није могао бити са сигурношћу утврђен. Тврдња његове бабе Злате слагала се са записом у црквеним књигама, где је стајало да је рођен: „Друге недеље ускршњег поста 1876. у среду у Врању.“ Пошто је Ускрс покретни празник и може бити сваки дан који је недеља, после јеврејске пасхе и када је пун месец (између 22. марта и 25. априла по старом, односно јулијанском календару), немогуће је одредити тачан датум пишевог рођења. На рачун тога Бора је често збијао шале и изјављивао како он има тридесет и две различите крштенице, и да зато никада неће остарити.



На улазу у двориште музеј-куће Боре Станковића.

**Опис куће Борисава Станковића из двеју
верзија приповетке „Увела ружа“
(збирка „Из старог јеванђеља“)**

„Увела ружа (прва верзија)“: „Ти не знаш како је удобно тамо живовање! У мојој малој кућици са великом баштом која је у пола засађена виноградом, у пространој соби где сам се родио, са старом мајком која ме пази и чува, живим и сањам. Наслађујем се благом ваздуха и свежином ветрића што пирка са Пљачковице и Крстиловице па прелазећи преко Ђошке доноси мирис зрих трешања, јабука, расцветалих кестенова и липа... Па она тиха врањска идила, тесне улице, почишћена дворишта, велике, ограђене капије, простране баште са високим зидовима преко којих се пружају гране кајсија дудова, јоргована и дуња... Све је то тако лепо, мирно, тихо и пуно неке сетне поезије и идиличне самоће.“

„Увела ружа (из дневника)“: „Наша кућа беше стара, широка, сува, гломазна и заудараше на чађ. Са улице била је ограђена високим зидом. Капија беше велика, стара, са похрђалим алкама и испод које се могаше човек провући у свако доба. Испред куће беше стари бунар, а око њега наслагане велике плоче од којих је отицала устајала, црна барица по којој патке цео дан батраху. Више бунара била је винова лоза, а на сред дворишта стари дуд – шандуд.“



Првобитни изглед куће.



Борина кућа након рестаурације.



Бунар у дворишту Борине куће.

**Из чланка Сунчице Денић „Бора Станковић у критици
Вука Филиповића – свет зачараног детињства” (часопис „Баштина“)**

“У патини животне грађе, симболима и детињству налази се `враћање првобитним светлостима и загонеткама детињства`. `Сва пишчева приврженост традицији једне средине`, каже Вук Филиповић, `њеном обреду и породици, јавља се као унутрашња зависност талента од света детињства, од његове еидетичке, сензорне пуноће опажања и симболике мишљења. (...) Суморни епилог живота, угашени снови и побуне, људска бића у деспотизму поретка и услова, већ заувек лишена себе, порушена, чак и жива сахрањена – то је само језгро оних животних садржаја, где Станковићева романтика налази реалистичку основу и противтежу`.

Као основица аутопројекције у детињству субјекта јављају се слике из раног детињства, почев од староврањанског гробља, задушница, божјих људи, где су скривени први страхови и прва чуђења. Ту слику је, кроз легенду и бајку, баба-Злата надograђивала и денула у њу, такође, личне пројекције. Утолико је тај свет био фантастичнији, недостижнији, а жељенији. Усађивање те стварности од давнина, коју је баба-Злата, као какав наратор, креирала и стварала, од дечакове маште и знатижеље, претопило се у пишчеву, чиме се хиперболизација агресивније наметала и вукла назад, у старо. Баба-Злата је, оживљавајући те своје легенде и `прародитељске` животе, оживела и Борину слику о прецима, од када се, уз уздах, изговарало: *пусто турско*.”



Ентеријер музеј-куће Борисава Станковића

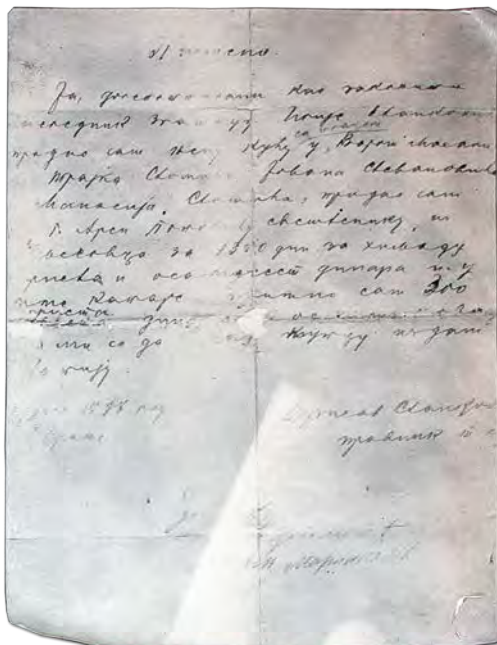
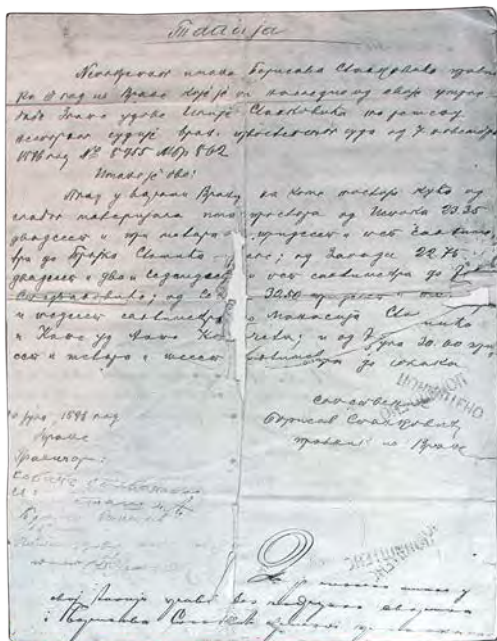
Соба Борине бабе по оцу, Злате (овде је њен разбој, а на кревету још увек стоји њен шарени ћилим), коју је Бора, оставиши већ у седмој години без родитеља, звао мајком. Тада јој је било непуних седамдесет година. Умрла је у 1896. године, у деведесетој години живота.



*Етно огњиште у оквиру комплекса
музеј-куће Боре Станковића.*



Гостинска соба, са библиотеком Боре Станковића.



Тапија о наслеђу куће и
признаница о њеној продаји,
из 1898. године (писане
Борином руком). Бора је,
после баба-Златине смрти,
био принуђен да прода своју
родну кућу, да би могао да
настави даље школовање и
плати објављивање својих
првих приповедака.



Баба-Златино либаде



Кућа Борисава Станковића у Врању, данас музеј.



Живописни сликар старог Врања

Када се Бора Станковић једном нашао пред могућношћу да обради мотив из новог живота његовог Врања, он је, револтирано и са гнушањем, бацио перо, и узнеговао: „Нећу то! Старо, старо ми дајте! Оно што мирише на сув босиљак, и што тако слатко пада, пада и греје, греје срце...”

Јован Дучић о Борином Врању

„Његов град Врање, то је за овог писца она шкољка, која, кад се приближи уху, зазвучи из ње сва ширина великог мора.”

Горан Максимовић: „Борисав Станковић (његово дјело и доба)“, из књиге „Одабране приче“ истог аутора

„Међу српским писцима који су поставили темеље модерној српској прози на почетку 20. вијека (П. Кочић, С. Ћоровић, И. Ћипико, Б. Станковић, М. Ускоковић, В. Милићевић), књижевно дјело Борисава Станковића у савременом добу свијетли најпунијим и непомућеним сјајем. Све до његове појаве Врање није добило заслужено мјесто, нити увјерљиву умјетничку интерпретацију у

српској књижевности, а са Станковићевим дјелом овај град и овај јужносрбијански простор ступили су на незаустављив начин на српску књижевну сцену краја 19. и почетком 20. вијека, те постали један од најбољих примјера како се покрајински језик, тематика, земља, људи и њихове судбине, могу укључити у магистралне токове националне литературе.”

Сегмент из приповетке „У виноградима“, збирка „Стари дани“

„Мирише ми земља на испуцано грожђе, а магла хладна и мрка већ почиње да се не диже тако лако. Са свију страна само лупа од оправака на бачвама и крблама. Откако је настала берба, ноћ се не зна. Ма које доба, а чаршија закрчена колима грожђа са села. Око њих лепо и дремљиво стоје сељаци, ишчекујући купце, механџије и увијени у дугим гуњама, с дугачким штаповима `останима`, растерују децу, која се тискају око кола, краду из њих грожђе, више ради забаве, и, засићена, умрљана, оно што не могу да поједу бацају око себе, те на све стране, где год станете, пуца зрно под ногама... Свуда жене, девојке. Трче из једног у други виноград, састају се. Нестало је међа, граница... А крцкање товара на друму све јаче. Већ се неки, који су обрали винограде, враћају кући. Димови ватра које су почеле да се гасе вију се гушће, лелујају се, истежу и улазе у маглу, те се заједно с њом лелујају и расплињују по мокрој, црној, обраној земљи.”





*Трговци и занатлије старог Врања,
слој друштва којем је припадала и
породица Станковић.*

*Детаљ са улице старог Врања, у
којем је Бора провео детињство,
похађао основну школу и завршио
седам разреда гимназије.*



**Друштвено-историјске прилике у Врању из
времена Борисава Станковића:
текст „Нечиста крв“ Вукашина Станисављевића
(друга књига „Прилога настави књижевности“)**

„Још у првој половини 19. века Врање је релативно развијен град са око седам до осам хиљада становника... У склопу општих прогресивних промена, којих није била поштеђена ни Турска, и у Врању се осетило прогресивно јачање економске моћи хришћана, као, уосталом, и на осталим територијама Балкана које су још увек држали Турци. Врање је имало петнаестак `големашких` српских породица, које су у граду држале велике магаци... Уз то ови богаташи, тзв. чорбације, имали су у околини Врања пространа имања, читлуке, као и Турци. На тим имањима радили су кметови-чивчије...

... Врањске чорбације, који су скоро сви били и хације, знали су и арапско и ћирилично писмо, а служили су се турским, арапским и грчким језиком. Међусобни пословни контакти омогућили су и шире утицаје – на начин живота, архитектуру, уметност...

`...Тип кућа са много прозора, стакла и светлости, води порекло од Византије и не уступа ни Скопљу ни Солуну... Башта је увек пред кућом и богато украшена цвећем и украсним дрвећем...`

Утицај Истока запажао се и у начину облачења чорбацијског и мушког и женског света, и музици и игри, а добрим делом и у начину живота...

Већ средином 19. века у Врању је било доста осиромашених Турака – ага и бегова – а веома богатих и моћних хришћанских чорбација...

Кад је овај крај јужне Србије ослобођен, Турци су напустили Врање... Трговачке везе са Истоком су прекинуте, каравани се распали, а читлуке су брзо запосели нови власници – дојучерашњи кметови-чивчије. У таквим друштвено-историјским околностима чорбације су се различито понашали... Неки су једноставно, гоњени личном немоћи, прешли на неослобођену територију, други су почели да воде безуспешне процесе са својим кметовима, док су се трећи прилагодили новим околностима.

**Фрагмент текста Станислава Винавера „Бора
Станковић и пусто турско“
(из књиге Миодрага Протића „Епоха реализма“)**

„Као хроничар старог врањанског живота, Борисав Станковић имао је пред собом, дакле, само један циљ: да сачува од заборава један већ скоро ишчезли свет, са којим је идентификовао своје детињство, као најдубљи и најприснији свој субјективни доживљај. Један свет који је нестајао у стварности, он је хтео да пренесе у област поезије неокрњен; сваки део старог врањанског живота, који је Станковић уносио у своју литературу, имао је за њега неоцењиву вредност, као да је био део његовог сопственог најинтимнијег живота.“





Гимназијски дани Борисава Станковића

Првих седам разреда гимназије Бора Станковић, или Бизе, како су га у гимназији прозвали, завршава у родном Врању, школске 1894/1895. године. Његови најутицајнији предавачи и васпитачи били су Светислав Симић и Јаша Продановић, из чије се богате библиотеке Станковић упознавао са великим именима светске литературе, и који га је подстрекавао да пише. Осми разред гимназије Станковић завршава у Нишу, у Вишој гимназији, где ће, у оквиру литерарне дружине „Његош“, објавити своје прве радове. Један од предавача био је и познати српски књижевник, сликар нишке чаршије, Стеван Сремац.



Зграда врањске гимназије заправо је зграда харемлука (део дводелног комплекса Пашин конак, који је 1765. године саградио Раиф-бег Џинић). У згради су боравиле пашине жене. Комплекс чини и зграда селамлука (намењена за боравак мушкараца). Од пашиних потомака комплекс је откупио владика Пајсије, и поклатио га граду. Гимназија је конаке користила од 1881. до 1932. године. У њима је потом била смештена општина, а од 1960. године зграда селамлука припадала је Народном музеју, али је коришћена касније и као пословни простор. Данас је у њој смештен Народни музеј. Радови на рестаурацији и конзервацији зграде харемлука изведени су 1955., а комплетна ревитализација завршена 1994. године.



Јаша Продановић (1867–1948), професор Боре Станковића у врањској гимназији, српски политичар, публициста и књижевник. Од 1948. године редовни члан САНУ.



Светислав Симић (1865–1911), државни службеник, национални радник и новинар. Борин васпитач и предавач у врањској гимназији.



Ученици седмог разреда гимназије у Врању, 1895. године (у доњем реду, први слева, је Бора Станковић).





Данашњи изглед нишке гимназије, која носи име по Стевану Сремцу. Основана је 1878. године, указом краља Милана Обреновића. Данас је у истој згради и гимназија „Бора Станковић“, основана 1969. године, и носи име по свом знаменитом ђаку.



Првобитни изглед Прве нишке гимназије (у њој је, у току Првог светског рата, била смештена Московска хируршка болница).



Први стихови Борисава Станковића

На стваралаштво Борисава Станковића највише ће утицати руска литература, дубоко емотивна и животна. Под таквим утисцима, настаће први Борини стихови.

Борисав Станковић о томе каже: „Моја главна лектира су били руски писци четрдесетих и шездесетих година, Пољаци, и од Француза Доде и Мопасан. Нарочито сам волео Тургенјева. Читање `Бедних људи` од Достојевског учинило је на мене један од најјачих утисака. То је остала једна од мојих најомиљенијих књига. Од других ствари Достојевског волим још `Записе из мртвог дома`. Какви типови, какви карактери, каква човечност у тој књижи!“

Насловна страна сомборског децјег листа „Голуб“, у којем је 21. 11. 1894. године, у броју 21, објављена прва песма Борисава Станковића, „Мајка на гробу свог јединца“.

У Сомбору, 1. Новембра 1894.



СРПСКОМ СИНУ.

Док си млађан српски сине —
Чедо мило, дико моја!
За спас наше отаџбине
Нек је справна мишца твоја.

Мач у руци нек се блиста
Давашњег — новог вјека,
Не плаши се мұка трина —
Бог је српски уз тебека.

Гром и муња, многа сила —
Да ти грози и смрт сама,
Ти и браћа твоја мила
Не стрехните, — Бог је с вама.
Новесиње, 1894.

Храбро треба показати
Душманину српског рода:
Срб не жали живот дати
Да му сваке снаге — слобода!¹⁴

Дичног сина сваки води
И љуби га свијем жаром, —
За њ' се народ Богу моли
У сред цркве — пред олтаром.

И ти сине, узор буди,
Српском роду — свуда — широм...
Нек се снаже твоје груди
Часним врстом и путиром.

М. С. Поповић-Родољуб.

Стихови друге песме
Боре Станковића,
„Жеља“, објављене у
листу „Голуб“ (15. 12.
1894. године, у бр. 24).

Ж Е Љ А.

А када паднем, о мајко моја!
Обливљен крвљу на среди боја,
Ти пусти сузу, сузу једину!
И реци: „Пао је за домовину!“
Врање.

То реци мајко, и ништа више,
А на мом гробу, нека ми пише,
Нека ми пише: „За народ пао!“
„Све што је им'о, њему је дао!“

Борко.

МАЈКА НА ГРОБУ СВОГА ЈЕДИНЦА.

„Куда тако оде, сине,
„У под земне мрачне тмине?
„Да ли ти је лако, чедо,
„Подигнута хумка ова?
„Да ли ти је мека, сине,
„Постељница гроба нова?
„Куку, чедо!... где си сине?!...
„Куку надо!... слатка храно!
„...Авај срце ишчупано!
„Јаох, цвете, мој убави —
„Смртном руком покошени;
„Леле, стубе, целе куће —
„Утрвени! разорени!...
„Па на што си оставио
„Мајку твоју — кукавицу? —

Врање (Србија).

„Ко ће гладну... босу... жедну,
„Да нахрани — сиротицу! —
„Ко ће мене слабог створа
„Да прихвати, да негује,
„Да ми слади старе дане —
„Седе власи да поштује?
„...Куку сине!“... глас аастаде —
Грчевито стеже хумку,
И последњи дихај даде.
Једном руком крстић мали;
Другом руком гробак свежи,
Пригнула... притиснула
Ох, на своје ледне груди.
Тако тихо она лежи —
Никад да се не пробуди!

Борко.



Велика неостварена љубав Борисава Станковића

Паса о Бори Станковићу

Борина прва љубав, неостварени сан из младости, Паса, радо се сећала писца. Према њеном сведочењу, Бора је у младости према њој био нежан, чувао ју је, пазио и цвећем украшавао косу. Никоме није дао да јој приђе, а њеној мајци је говорио да је чува док он не заврши школу.

Паса ипак није сачекала Бору: њена мајка није хтела за зета чиновника, јер су се чиновници, због своје службе, стално селили. Остали су само пријатељи. Станковић је са својом супругом, Ангелином, често одлазио у родно Врање и тамо радо посећивао Пасу и њеног мужа.

Једном приликом, Паса је писцу замерила што ју је „метнуо у књиге“. Бора јој је на то одговорио: „Еј, мори, само на добру овцу се тура звоно!“

Борисав Станковић у „Увелој ружи“:

„Слађе је сневати неголи збиљу гледати и гушити се од наврелих осећаја, успомена и тешка, хладна, самотна живота. Да, слађи је сан, сан детињства и младости,... сан младости и среће! Хајде да сневамо...“



Паса у познијим годинама.



**Како је Бора Станковић видео себе у младости:
гатање Циганке (приповетка „У виноградима“)**

„Она, не дижући очију, прелазећи, хладним, црним прстима по моме длану, поче: – Душа ти је широка, срце црно, те тешко оној која се у тебе загледа. Век ти је шарен, пут далек, незнан и таман. Ако преживиш...“



Пасин прстен



Пасино либаде



Борисав Станковић и Ангелина Милутиновић

У време вртоглавог успеха Борисава Станковића (завршетак студија, објављивање прве збирке приповедака, позитивна критика Јована Скерлића за позоришно извођење „Коштане“, и штампање овог дела), двадесетшестогодишњем писцу догодила се љубав, највећа од свих. Како је 1902. године упознао своју будућу супругу, сазнајемо од самог писца.

Док је у Београду шетао Улицом краља Милана, застао је испред фотографске радње загледавши се, у мору фотографија, у једну од њих, која је приказивала девојку обучену у морнарско одело. Бора је толико био очаран фотографијом, да је још неколико пута прошао поред радње, не би ли је поново погледао.

Исте вечери, на маскенбалу, Бора је, не верујући својим очима, угледао девојку са фотографије, и потпуно се збунио. Скупио је снаге, пришао девојци, и све јој испричао. Ни девојка није остала равнодушна. Тако је рођена љубав између Борисава Станковића и Ангелине Гине Милутиновић, будуће пишчеве супруге. Венчали су се 27. јануара 1902. године.

Бора и Ангелина добијају три кћери: Десанку, Станку и Ружицу. У Вршачкој улици у Београду Бора је купио стару кућу и преправио је „по врањански“. Имао је у кући собицу за рад, у којој је писао до изнемоглости. Из ње би излазио уморан, али задовољан, и са смешком на лицу. Ту је настала и коначна верзија романа „Нечиста крв“ (1910. године). У преписивању овог романа усрдно му је помагала његова Ангелина (према казивању Борине кћерке Станке, Ангелина је најмање два или три пута преписивала ово дело).

После Првог светског рата, Станковић је са породицом често посећивао завичај. О томе његова кћер Станка каже:

„Лета смо проводили у Врањској Бањи. Коштана је била још жива, али није певала. Певале су друге. Тата је описивао песму, дерт, али је био повучен, ћутљив. У друштву је најмање говорио.“

Борисав Станковић и његова супруга тада су планирали да се настане у Борином родном Врању: од врањске општине добио је плац на најлепшем месту. Започео је градњу куће, али је никада није завршио. Смрт је била бржа. Остала је Ангелина да сања заједнички недосањани сан, и да чува успомену на године проведене с њеним *Борчилом*.





*Ангелина Гина Милутиновић, потоња
супруга Борисава Станковића, из
девојачких дана (1894. година).*

Бора Станковић као студент права.



*Ангелина Станковић (фотографија
је снимљена након Борине смрти).*



Борисав Станковић (1917. година).



*Испред редакције „Политике“ на Теразијама,
у Београду, 1910. године
(Бора Станковић је други здесна).*

*Фотографија Борисава Станковића,
снимљена 1924. године.*

COMEDIA

ЧАСОПИС ЗА ПОЗОРИШТЕ, МУЗИКУ И ФИЛМ.

Уредник Никола Трајковић.

Власник за Издавачко Удружење „Илустрација“ Иво Врмић, директор „Илустрованог Амста“

Јубилеј Борисава Станковића





Приповедачки опус Борисава Станковића

Део текста Горана Максимовића „Борисав Станковић (његово дјело и доба)“

„... Три књиге приповједака, јасно упућују на основне одлике поступка и на тематска опредељења пишчева. Огледа се то на укрштању фолклорно-идиличке са бруталном натуралистичком сликом свијета. У наглашеној субјективној стојној тачки ауторског приповједача, са честом позицијом дјечака као драматизованог приповједача који свједочи о догађајима из дјетињства. У смјењивању садашњег и прошлог времена, те проспективног и ретроспективног приповиједања. У необичној синтакси, у лирским инверзијама и дијалекатском језику, као и у композиционом складу и доброј архитектоници приповједака. При томе је Станковић приказивао три велике теме из живота родног града:

- Идеализацију старих времена и патријархалног начина живота који је полако нестајао, што је нарочито уочљиво у приповијеткама: `Ђурђев-дан` (1898), `Наш Божић` (1900), `Стари дани` (1900), `У виноградима` (1902).
- Психолошку карактеризацију јунака који су жудили за

љубављу и тјелесним страстима, који су били ускраћени за истинску љубав, или су били опсједнути љубавном жудњом и патњом, што је уочљиво у приповијеткама: `Увела ружа` (прва, сажета верзија 1899. године, а друга проширена верзија 1912. године), `У ноћи` (1899), `Станоја` (1899), `Нушка` (1899), `Покојникова жена` (1902), `Стојанке, бела Врањанке` (1901).

- Судбине људи са друштвене маргине, суманутих и болесних, јуродивих и божјака, једном ријечју `биједних људи`, чији су животи приказани кроз бруталну, натуралистичку слику свијета, што је најпотпуније исказано у композиционо јединственој збирци прича `Божји људи` (1902), али и у дужим новелама: `Наза` (1900), `Јовча` (1901), `Баба Стана` (1907).“

Почетак приповетке „Ђурђев дан“ (збирка „Из старог јеванђеља“): „Ако икада срце заболи, душа се раздрага и слатка туга обузме душе – то је при успоменама на прошлост, минуле дане, родно место, другове из детињства... Оне, који су помрли, спомињеш с побожношћу и поштовањем, а оне који су још живи гледаш чудом како су се променили... Гледам живу, тесну улицу, ограђену високим зидовима, с великим капијама и разгранатим дрвећем, које се пружа, те је кити зеленилом. Слушам вику другова, где ме зову да идемо на реку и сечемо зелене врбе. Видим мајку, како погурена иде по башти и бере разне траве, па све то са ускршњим јајем и сребрном парицом меће у чанак воде под бокор ружа. Сутра је Ђурђев дан!“





Насловна страна прве збирке приповедака,
„Из старог јеванђеља“, објављене 1899. године.



Насловна страна првог издања збирке
„Стари дани“.

**Одломак из приповетке „Наш Божић“,
штампане први пут 1900. године
(део збирке „Стари дани“)**

„Да је други празник, ја бих радије отишао на турско гробље, да гледам како пуне и пале прангије, него ли у цркву. Али сада, на Божић, то ми ни на ум не пада. С рукама у џеповима, свећом о појасу, укочен у новим хаљинама и стегнут новом јаком кошуљом, идем, слушајући задовољно како ми лупарају нове ципеле и како шушти и крши се нова басма на минтану...

Још издалека замирише тамјан. Изнад цркве се лелуја круг светлости од свећа и пробија се крстовима кроз тамни кров. Чује се тиха песма. Очи ми се засене од млазева толиких воштаних свећа што их је око цркве припаљено. А она, црква, усред тих свећа, које лижу њене камене зидове, онако широка и велика, јасно одудара од ведрине сванућа. Још с краја улице скидам капу, добро је угурам у недра, да ми је не би ко извукао, и палим свећу. Једва ако се прогурам до порте. Свуда свет, једно до другог, припијено, згушено, са свећом у руци, гологлаво, и сваки час крстећи се, понавља молитве или песме што допиру из цркве. А унутра, у цркви, само се виде људске главе, између њих светлуцају пламени свећа, од којих се дим полако, вијугаво диже, стапа и губи међу сводовима. Спроћу се сјаји иконостас, по њему жмиркају запаљена кандила, а више свега, као звезде, трепћу и продиру озго упаљене свеће око Распећа. На амвону, окренут леђима овамо к нама, стоји ђакон с уздигнутом десном руком,

главом упртом више двери и чита – не, него пева на сав глас јектенија!... Светлост бледа, а из дубине, с певница, нај-
зменце полази и диже се горе песма:

‘Рождество Твоје, Христе, Боже наш!’ Па једва ако се изгуби у јеци звона и прангија што једнако на пољу грувају, те се смрзнута и гола земља потреса.“



Стари и нови изглед Саборне цркве у Врању, у коју је млади Борисав Станковић радо одлазио. Сlike из цркве, које је из завичаја заувек са собом понео, писац је преточио у своја књижевна дела.





Бора је неизмерно волео винову лозу

Винова лоза, виноград (као симбол Божјег поседа, односно свега што човек позитивно дела у име Бога, па и самог Господа), и вино (као архетип светог пића, односно крв Господња којом се причешћујемо и сједињујемо с Богом), чести су и експресивно богати мотиви књижевног стваралаштва Борисава Станковића.

Бора је и у реалном животу неизмерно волео винову лозу. Његове кћери Станка, Десанка и Ружица сведоче о особитом занимању свога оца за башту, повртњак, старинско цвеће, али, пре свега, и изнад свега, за лозу, грожђе, чије је сорте брижљиво бирао. Код избора куће у Београду лоза је „пресудила“. Станковић је испрва желео да купи кућу Зорке Тодосићке, глумице која је прва тумачила лик Коштане, али је одустао чим је увидео да у дворишту нема винове лозе. Одабрао је, како Десанка каже, кућу у Вршачкој улици: „... у оном радничком крају недалеко од Штофаре Владе Илића... тата је хтео лозу, башту, земљу...“

Опис Бориног винограда, из приповетке „У виноградима“

„Изиђох из долине и почех се пети нашем винограду, који се одмах познавао по гомили камења, бреста и оног реда од дивљих ружа и трња, што је било на међи и

спречавало да се виноград не рони у долину. Стигох и, извалих се међу чокоте. Загледах се у црн дугачак са заривеним врхом у земљу грозд, који беше на чокоту преда мном... Одох до вишње, наслоних се на њено стабло са испуцаном и савијеном кором. И како ми тешко паде, кад се загледах у све што беше преда мном. У долину, која беше пуна већ оголела дрвећа, чесму, друм, винограде и ону ледину с које се чак и овде чуо звон оваца, видео чобан где ногом наслоњен о колац нечијег гроба, огрнут исцепаним војничким шињелом, свира у дудук. А свирка му оштра, монотона...“



Слика Станка Поповића



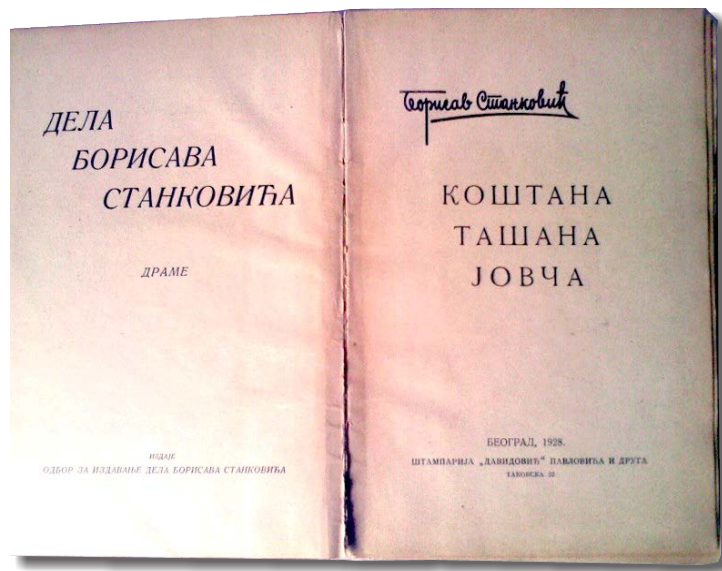
Драмска дела Борисава Станковића

Драма „Коштана“ је најчитаније и најизвођеније дело Борисава Станковића. Први пут је изведена у Народном позоришту у Београду, у јуну 1900. године. Станковић, разочаран неприпремљеношћу глумаца, напушта представу, и закључује да је чак и пријем књижевности из јужних крајева неповољан у престоници. У октобру наредне године, успех комада је величанствен, захваљујући, пре свега, веома наклоњеној критици тада цењеног критичара, Јована Скерлића. Годину дана касније, дело је штампано у поправљеној верзији, с поднасловом „комад из врањског живота у четири чина с певањем“. Три године потом, биће штампана још једна прерада „Коштана“. У сизијеу драме је једноставна прича о Циганки која је својом очаравајућом песмом и страсном игром заталасала живот у Врању, опила богатог хаџијског сина Стојана, и времешног, несрећног дертлију, Миткета. Коштана је реални лик из Бороиног Врања.

„Ташану“ је Бора Станковић решио да напише после једне Скерлићеве критике. Први текст рукописа настаје у ратној престоници, Нишу, 1915. године, али је, у хаотичним ратним приликама у овом граду, изгубљен (нестао је из фиоке стола у Министарству просвете, где је Станковић радио). Предмет комада је испаштање греха једне младе и

лепе жене, осуђене да чува ментално заосталог Парапуту, и да подноси његове језовите појудне погледе.

Драму „Јовча“ писац заснива на својој већ објављеној приповеци, из 1901. године, и неће успети да је за живота заврши. Оставио ју је у одломцима, нунумерисаним, без ознаке лица уз говоре. Представља причу о Јовчи, угледном врањском трговцу, који се понаша сувише заштитнички према својој кћери Васки. Услед таквог понашања, уништава њу, себе и читаву породицу.



Насловна страна првог издања, из 1928. године.





Права Боруна Коштана, Малика Еминовић, и аутентична воденица Димитрија Стајића Миткета, у врањском насељу Собина, где се одиграва једна од сцена из „Коштане“. У реалном животу Миткета, прелепа врањска певачица, Коштана, биће прекретница и разлог да се у поодмаклим годинама врати бекријању по кафанама и расипа свој иметак. Коштана ће, пак, у стварном животу, завршити у браку са човеком кога није волела. Остатак свог живота провела је у Врањској Бањи, живећи скоро на ивици сиромаштва, у многочланој породици, којој се сасвим посветила.

У ПРЕТІЛАТИ 9.

УЗ суделовање војне музике

ц. и кр. пешачке пуковније бр. 68.

У Руми, Хотел „ОРАО“ у понедељак 29. августа (11. септ.) 1911. године

КОШТАНА

Комедия из владетелог живота у четире часа, с оркестром, написана Борисом из Стамбула. Музика уредена Петар Ј. Ђорђевић. — Издавач: Динкић.

U Rumi, u ponedjeljak 11. rujna 1911. godine

K o š t a n a

komad iz vanjskog života u s. rizi i pisanjem, napisao Borisav
Stanković. Muziku izradio P. J. Krulić.
Uz uredovanje volne muzike.

Roma heute Montag den 18. September 1941

Koschtana

Vollstück mit Gesang in 4 Acten von B. Frankwa.
Musik von J. Kreis.
Unter Mitwirkung der Regiments-Musik.

— 0 0 5 5 —

Хали Томи	Добрынин	Арх. псалом	Смородинов
Сторж, пра жу	Матвей	Бата, жана Тихона	Д. Давыдов
Ира, прелевица	Данил	Стан, хлз жу	Д. Макарычев
Меня, Кот жу	Саван	Иван, хлз Арсана	Г. Калачов
Меро, мюлатор Томи	Григор	Иван, жана Мартина	И. Давид
Ползав, старешица пра мюлаторка	Дмитрий	Сана Станислав дугаров	Томаш
Павлуг	Павлов	Колос, псалом псалом	Павлов
Гридан, саван	Труфан	Сана, жана жу	А. Макарыч
Курт, псалом	Василис	Србн псалом	Г. Макарыч
			Србанич

Умалогају се ђ. и. претпоставице која још нису својој претпостави умалили да изолацију у ватрикарској штећини
2 ђ. Велика или на дозорној) великају умалили. Мо од досадашњих претпоставки НЕ ЖЕЛИ свој аномали
задржиш, нека поволи до среће 13. о. м. ефикасности

Уједно се отвара преплата из 6 даљи представа којима Срп. Нар. Поз. завршује своје овогодишње гостовање у Руми, у Репертоару ће бити од државних комада као што су: "Надир Јекар" и "Опозција на солу" од оперета и опера, Кавалерија ристикана Бајиков кнез Иво од Семберије обо с војеним Оркестром

Улазке цехе:

Седишће у крузу: X 3. Седишће испод педа: X 2. Седишће друкчег педа: X 1.60. Седишће
шпечег педа: X 1.20. Стајање 80 бошуре. Јалстроја 40 бошуре.

Улазнице се могу добити обдан у брашнарској трговини г. Бранка Белића а у вече на каси.

ПОЧЕТАК ТАЧНО У 8 САТИ У ВЕЧЕ.

Шиванараја Топха Искендерли у Бунд.

**Критика „Коштане“ Јована Скерлића, након
које је овај комад постао најпопуларнији и
најприказиванији на српској позоришној сцени**

„Када се завеса подигла, појавио се буљук белих Врањанки. Шалваре су зашуштале, дукати звецкали и запевало се `Шано душо, Шано...' Ја помислих да ћемо имати да гледамо нешто као `Ђидо', `Риђокоса', `Потера', низ шалвих `слика из народног живота', са много песама и игара, и са обавезном свадбом на крају. Али, уколико се радња развијала, трагични карактер се све више испољавао: последњи чин, који се ипак свршава са свадбом, мртвачки је тужан. За четири чина човеку остаје срце стегнуто, и није у стању да се насмеје, јер сав драмат г. Станковића јесте једна болна носталгија љубави, самртна песма младости која у гроб силази... Цела Коштана је тужна повест згажених срдаца и промашених живота. Сви ти људи много се веселе, они много певају, али су то лабудове песме...

Коштана је једна од најлепших, најпоетичнијих и најдубљих песама целе наше књижевности.“

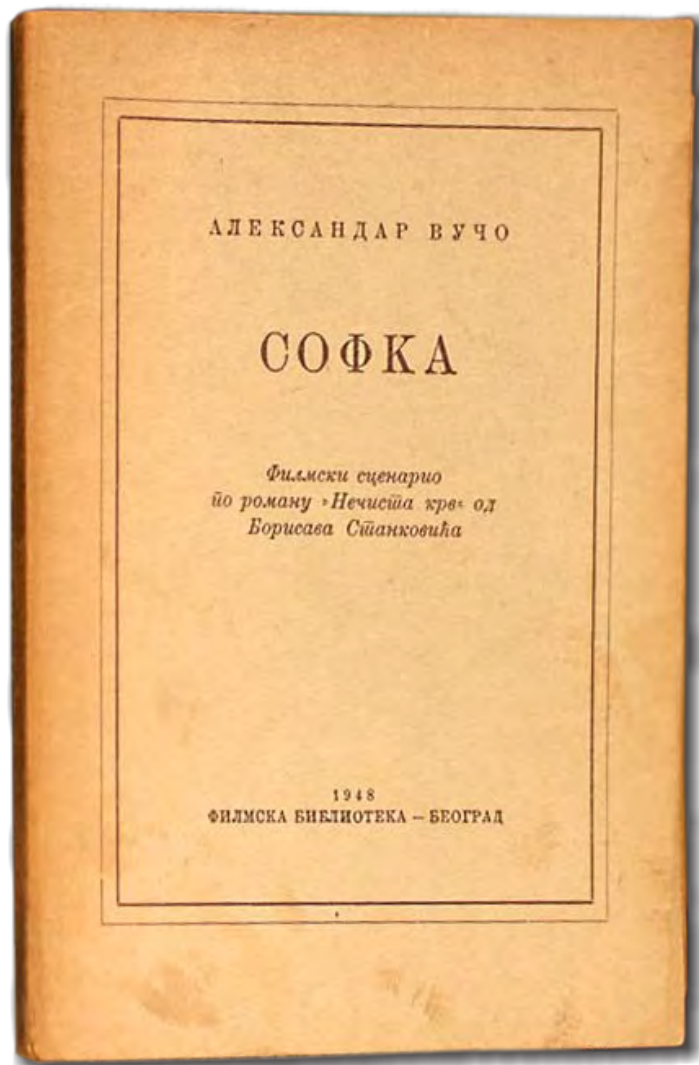
Плакат-најава гостовања Српског народног позоришта из Београда у Руми, 1911. године, са представом „Коштана“.

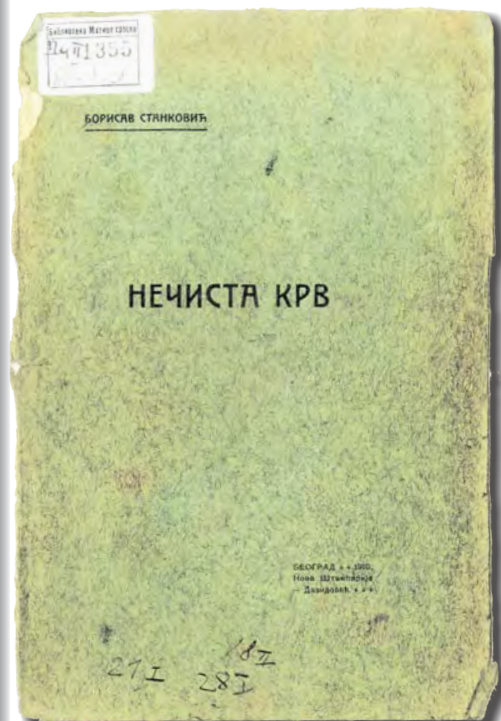


Романи Борисава Станковића

„**Нечиста крв**“ Борисава Станковића представља први српски модеран роман, сложене друштвене, породичне и личне драматике, на тему пропадања богаташког, чорбаџијског слоја старог Врања. Главна јунакиња, Софка, јесте личност из реалног живота, али није била пишчев савременик. У роману, она је жртва превирања у друштву, будући приморана, да би њена породица материјално опстала, да се уда за много млађег човека, за женидбу недораслог дечака, из нижег друштвеног слоја, из реда сељака, чивчија. Овај роман је најчитаније, најизвођеније и најпревођеније дело Борисава Станковића. Роман „Нечиста крв“ доживеће не само своју драматизацију, већ и екранизацију.

Филмски сценарио за „Софку“, писца Александра Вуча, објављен у издању Филмске библиотеке из Београда, 1948. године.





Корица првог броја нишког часописа „Градина“ (07. 01. 1900. године), у којем су објављене прве странице романа „Нечиста крв“.



Приказ насловне стране првог интегралног, пишчевог издања „Нечисте крви“, из 1910. године, у којем први објављени одељци из часописа добијају друго место. Најпре је рукопис понуђен Српској књижевној задрузи, а потом и Летопису Матице српске. Када је Станковић одбијен и од Коларчеве задужбине, он решава да роман изда сам.

Најстарије издање „Нечисте крви“ у фонду нишке универзитетске библиотеке (из 1933. године).

Роман „Газда Младен“ писац никада није довршио. Први пут је у целости објављен 1928. године. Његово објављивање започето је 1903. године, у виду приповетке. Роман је писан део по део, у великим временским размацама: то је прича о човеку који због дубоког осећања дужности према породици, и њеном просперитету, жртвује личну срећу, а тиме и љубав вољене жене.



Недовршени роман „Певци“, први пут је објављен 1928. године. То је недопевана ода смерном и честитом занатлијском животу. У овом прозном делу насликани су ликови Станковићевих најближих сродника: оца, који је у реалном животу био „певац“, мајке, и баба-Злате. Писац с нарочитом љубављу и топлином описује своју прерано преминулу мајку:

„А изнад свих Софка, мајсторова кћи. У стајаћим шалварама, новим и тешким од многих срмали ширита, гајтана, у минтану од јумбасме, са великом ниском дуката обешеном о врат... лица не тако млада, више кошчата, мека, са црним паметним очима, она се издваја од свих... Црне очи од многог идења, ватре, умора, дошле јој меке, страсне, те сва гори...”

„Не плачи, нане, не жали,
Младост је пуста убава,
Туга је наша голема...
Али нам, нане, мајчице,
Комшика срце искида.“

(Одломак из једне од песама у роману „Певци“)

*Насловна страна првог издања романа
„Газда Младен“ и „Певци“.*



Бора Станковић и Ниш

Зграда Окружног начелства у Нишу, позната као зграда Бановине. Од 1965. године постаће седиште новооснованог Универзитета у Нишу, а од 1967. године у њој ће бити смештена тек оформљена Универзитетска библиотека. У периоду од 26. јула 1914. до 16. октобра 1915. године, у просторијама библиотеке, биће смештен кабинет председника српске владе, Николе Пашића. Ниш ће накратко



*Улаз у Окружно начелство – данас улаз
у универзитетску библиотеку.*





Окружно начелство, парк и Нишава.

постати ратна престоница. На телеграфском столу у председништву, 28. јула 1914. године, примљен је телеграм, којим је Аустроугарска објавила рат Србији, што је истовремено означило и формални почетак Првог светског рата. Заједно са владом, у Нишу борава и породица Станковић. Борисав Станковић, некадашњи нишки гимназијалац, сада у овом граду службује као референт Црквеног одељења Министарства просвете. Град ће напустити заједно са владом, у јесен 1915. године.



Бора Станковић – од Ниша до Београда

Боравак у Црној Гори: вихор рата раставиће Борисава Станковића од породице. Писац се, 1915. године, заједно са српском владом, повлачи из Ниша, и одлази у Подгорицу. Остатак породице наставиће свој живот у Краљеву. У црногорској престоници, Станковић наилази на добар пријем. На Цетињу ће бити лепо дочекан, и од владе, и од краља Николе. На краљевом столу био је примерак романа „Нечиста крв“, али оштром оку писца није промакло да је био неразрезан!

Заробљенички дани у Дервенти: Борисав Станковић је, 1916. године, напуштајући окупирану Подгорицу, на путу ка Београду, заробљен у Пећи, одакле је, као полуинтерниран, одведен у логор у Дервенти. Тамошња интелигенција, веома добро упозната са Станковићевим литерарним радом, трудила се да олакша пишећу неугодан положај. Пријатељи га избављају из заробљеништва, и он се враћа породици, у окупирани Београд.

*Бора Станковић у заробљеничком логору
у Дервенти, 1916. године.*



У окупираном Београду: живот породице Станковић, у рату опустошеном Београду, био је на ивици сиромаштва. Писац је приморан да пише за окупаторске „Београдске новине“ (стотину и педесет круна једва да је било довољно за скроман живот, али би одбијање сарадње, и нова интернација, значили тотално уништење егзистенције породице). Шетао је улицама и пажљиво, попут најпосвећенијег репортера, бележио све што је одликовало свакодневни живот људи под окупацијом. Осећај за неправду, удружен са интензивним посматрачким даром приповедача реалисте и социјалног хроничара, нагонили су писца да забележи безобзирну грамзивост и разобличи лажни патриотизам ратних профитера. Дубоко хумана осећања, покренуће Станковића да, у тренутку када више не мора да пише за споменуте новине (од марта 1918. године), ипак учествује у писању многобројних огласа, у којима су се објављивале адресе и обавештења о сасвим заборављеној правој сиротињи, оној којој је највише требала помоћ из иностранства, а најмање ју је добијала.

Опис куће Боре Станковића у Београду, у Вршачкој 14 (из књиге Сенише Пауновића „Бора Станковић и Бранислав Нушић иза завесе“)

„Борина кућа била је сва у зеленилу, као неки мали средњовековни замак. Имала је облик слова `Г`... Одмах до капије почињала је чувена Борина чардаклија, која се десном страном наслањала на `гостински стан`... Иза гостинског стана почињала је главна кућа... Из трпезарије се улазило у мању одају, у којој је спавао и у којој је и умро Бора... Борина радна соба гледала је у башту, на тамну ружу, јорговане, лозу и четинар, а цветњак је ишао све до чардаклије, односно њеном дужином. Под самим прозором Борине собе растао је ђурђевак, љубичица, зумбул, шебој и друго наше цвеће. Унутрашњост куће била је скромна. Само је таваница гостинског стана случајно била у дуборезу, као код старих враћанских кућа, а остали делови куће били су без икаквих унутрашњих украса.“





Борисав Станковић, песник људске душе

Јован Дучић, у својој путописној прози „Моји сапутници“, у есеју посвећеном Борисаву Станковићу, истиче главну димензију Станковићеве приповедачке снаге – живописну историју људске душе:

„Станковић је познавао носталгичну српску душу као нико други, и наш морални идеализам, који је једно наше расно херојство. Свугде у његовом делу види се чежња место похоте; лепота страсти, место порока страсти; снага и дубина сна, место нагона и лудила крви; али вечити бол човека у борби са законима људским, и обичајима народним, који се стављају насупрот законима природе и крви. Ова борба духа и материје описана је у Станковићевим причама са тако мало књишке мудрости, али и са таквом проницљивошћу какву су имали само највећи међу писцима...

Станковића је бацило у тугу што је сада постајала хучном она његова мирна старинска махала, где је дотад одувек провејавао дух чисто православни и патријархални, где је муж сматран Богом посланим човеком; и где су жене сматране најпре мајкама дечјим, па тек онда љубавницама човековим. Ветар новог доба

који је сада ударао из политичке средине у престоници, у те старе православне кровове једне паланке на периферији државе, ишао је да својим скептицизмом све поремети у тим домовима, куда су мајке српске проносиле кадионицу као свештенице, и где је отац владао као цар. Смак овог доброг старог времена, Станковић је осећао као смак света. – Само у таквом болу он је могао да тако дубоко захвати у духовну историју нашег балканског људства, његових племенитих страсти и загонетних случајева срца. Станковић је зато и једини сачувао у потпуности нешто од оне беспримерне чистоте српске породице из прошлости под турским ропством; чистоте, која ће, и поред све трагичности, некад можда изгледати најлепшим поглављем у историји нашег срца.

Станковић је дао слику своје средине, али је, ипак, и пре свега, давао слику човекове душе. Видети људску душу у пролазном и променљивом, то би био лак посао историчара и хроничара, али дати људску душу у њеном општем и вечном, то је увек дубоко дело романијера и приповедача, јер роман, то је историја о човеку. Станковићев земљак Врањанац није зато ни описиван као искључиво човек свога предела, него човек једне врло широке сфере људске страсти и морала...

И Станковић је први унео мало ваздуха у наше српске загушљиве одаје књижевне...”





Борисав Станковић о реалном и измишљеном у свом књижевном делу (из књиге „О Борисаву Станковићу“ Живорада Стојковића)

Борисав Станковић и списатељство

„Писати је теже него орати. Писати је бесконачно тешко. Треба све рећи. А како да се каже?“

Како је Бора написао приповетку „Покојникова жена“

Кад је Бора написао приповетку „Покојникова жена“ и послао је неком часопису на штампање, старији колега књижевник, иначе, према очевицима, Борин добар пријатељ, добронамерно га је посаветовао да, због краљевске породице и другог брака краљице Драге Машин, измени крај приповетке (у сизију приповетке је одбијање удовице да се уда за вољеног човека, своју прву љубав, због осећања дужности према покојном супругу). Станковић одбија да послуша савет, и чак појачава крај, баш у оном смислу, који се не би свидео влади и двору.

„Међу многим некролозима и чланцима, поводом смрти Борисава Станковића, посебно је занимљив напис објављен у Времену, на дан сахране, 23. октобра. У чланку је, поводом једног питања, у разговору да ли `описује оно што је сам видео или измишља`, забележено Станковићево `објашњење`:

– Јок, не измишљавам, ама однекуд памтим. Све сам то слушао, а јесам нешто баш и видео. Још кад сам био сасвим мали, кад ми је најслађе било да седим матери у крилу, слушао сам разговоре које су преда мном, као дететом које `ништа не разуме`, водиле комшике и рођаке моје матере с њом, при кафи. Збиља, нисам, онда, ништа разумевао, али сам некако памтио, и најситније ситнице. А и видео сам штошта. Водила ме мати, још као дете, не `мушко`, и у амам, и иначе свуда са собом на породичне седељке, славе, свадбе. Отац ми рано умро, па смо били сами, и све једно другом до ушију. И ту бих све уз матер, уза старије, не с децом. Слушам њине разговоре, приче, а они ме и не терају, јер, веле, `не разуме`. А и маторео сам пре друге деце. После сам још сретао многе од оних старих, већ сасвим старе, и оживљавао их, подмлађивао, по причама о њима, које су ми, место да их заборављам, постајале све јасније, и са све више ситница, детаља. Тако је то, ето, некако.“



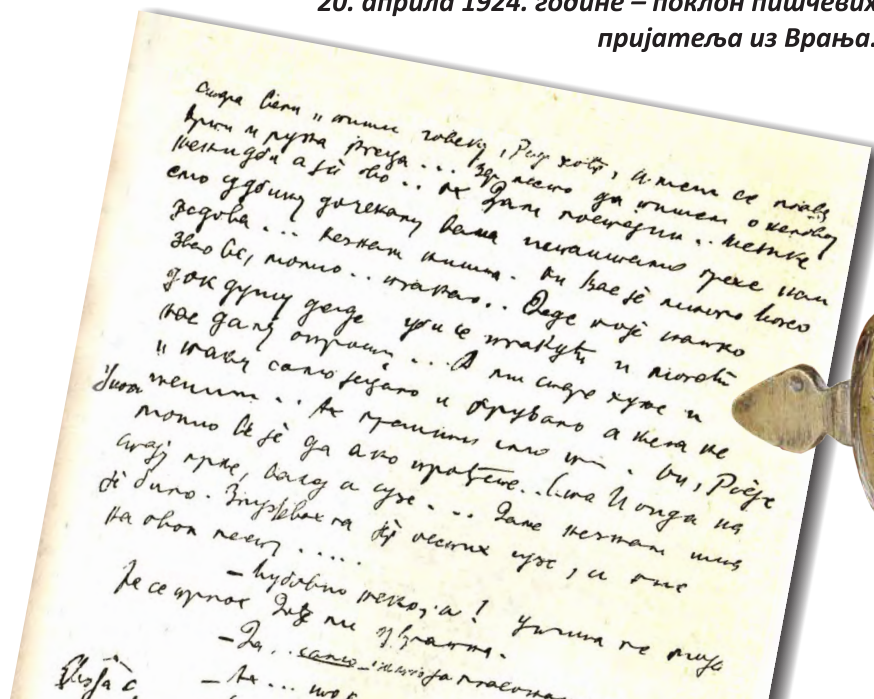
Писање по наруџбини

Српски песник Сима Пандуровић, Борин „сабрат“ из кафане, у једном разговору с новинарима окарактерисао је Станковића као писца:

„Био је прилично ћутљив човек, говорио је кратко, искидано, као за себе, без развијених фраза и реченица. Нисам га чуо да говори ни о својим делима написаним или замишљеним, али знам да је свој позив схватао озбиљно и свој књижевни рад ценио. Пандуровић је нарочито истакао пишчево понашање у ситуацијама када би од њега било затражено да у што краћем року напише прозне саставе по наруџбини. Бора би се љутио, гунђао, а једном приликом је изјавио: `Они мисле то је тек тако: дај причу кад њима треба. Они не знају да ја сваку своју приповетку одбољујем...“



Борина сребрна табакера, са посветом од 20. априла 1924. године – поклон пишчевих пријатеља из Врања.



Дивит (прибор за писање, мастионица) Борисава Станковића.



И после смрти Борисава Станковића његова реч живи

„Ако човек не може да даје увек нешто боље и јаче него што је раније давао, најбоље је да не даје ништа.“

Борисав Станковић

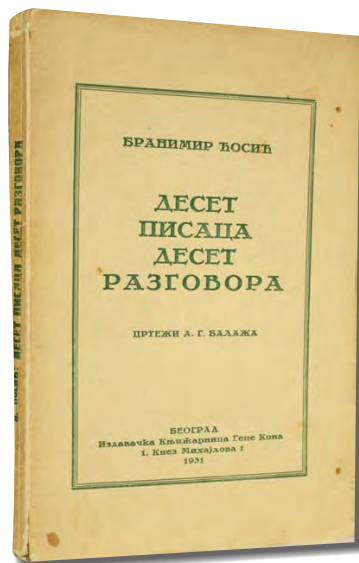
Ове пишчеве речи биће кредо његовог живота и стваралаштва. Последње године свог прерано окончаног живота, Борисав Станковић проводи у Београду, у својој кући са вењаком, на Дорћолу, окружен најближом фамилијом и малобројним пријатељима. Живи повучено и покушава да поново упосли своје перо.

У јесен 1927. године, комад „Ташана“, чија је првобитна верзија заувек изгубљена у вихору Великог рата, успешно је обновљен и постављен на сцену београдског Народног позоришта.

Писца ће смрт затећи изненада. Тешка болест, уремија, успела је да га савлада. Позлило му је у петак, у преподневним сатима, 21. октобра 1927. године, испред зграде Народног позоришта. Позоришним фијакером одведен је кући, где је, истог дана, пред поноћ, и преминуо.

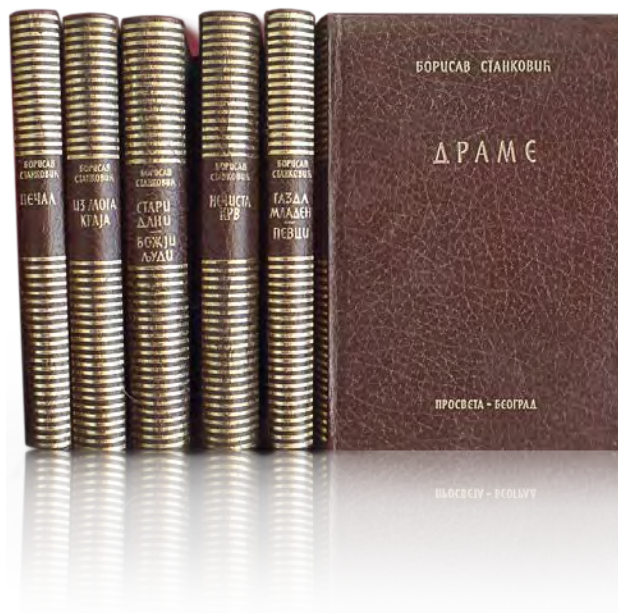
Сахрањен је у недељу, 23. октобра, на Новом гробљу у Београду, крајње скромно, како је и живео, и без заслужене пажње.

После смрти Борисава Станковића, у фиоци његовог стола, нашла се хрпа измешаних рукописа – док је Бора био у заробљеништву, војска је разбацала папире његових рукописа, као и књиге његове скромне библиотеке, с намером да их искористи за потпалу ватре. Рукописи су спашени, али су без икаквог реда враћени у фиоку. Захваљујући проти Милану Милутиновићу, брату Борине супруге Ангелине, и, поред ње, најревноснијем преписивачу Станковићевих рукописа, после пишчеве смрти, рукописи су поново извађени из фиоке, с намером да се пронађена заоставштина објави. Ту су се нашли и нови, послератни рукописи Борисава Станковића, а међу њима и нова верзија рукописа „Ташане“.



Књига у којој је, 1931. године, Бранимир Ћосић објавио интервју са Борисавом Станковићем.





Синиша Пауновић, у својој књизи „Бора Станковић и Бранислав Нушић иза завесе“, о писцу каже:

„Борисаву Станковићу је много замерано у погледу стила и композиције – не без разлога – али му нико озбиљан није одрицао несвакидашњи таленат и самониклост. А највећи број историчара и аналитичара убраја га, с правом, по надахнутости, поетичности и познавању психологије у велике писце и у светским размерама. Али, као што су то и сви изузетни писци, и Станковић је један од оних које треба увек и даље проучавати, испитивати, откривати.“



Споменик Борисаву Станковићу – градски парк у Врању.

Борисав Станковић у фонду Универзитетске библиотеке „Никола Тесла“

Дела Борисава Станковића

Антологија српских приповедача XIX и XX века / Мирослав Јосић Вишњић. - Београд : „Филип Вишњић“, 1999. - 628 стр. ; 22 цм. - (Библиотека Посебна издања). - ISBN 86-7363-223-4 (М 60398)

Божји људи / Борисав Станковић. - (1. изд.). - Ниш : Градина, 1988. - 94 стр. ; 20 цм. - (Библиотека Покретни празник) (М 45827, М 45827а)

Газда Младен / Борисав Станковић ; /приредио, поговор и напомене написао Новица Петковић/. - Београд : Нолит, 1982. - 201 стр. ; 21 цм. - (Српска књижевност : Роман ; 19) (М 30966)

Газда Младен ; Певци / Борисав Станковић. - Београд : „Светозар Марковић“/и др./, 1983. - 319 стр. ; 21 цм. - (Дела Борисава Станковића ; књ. 5) (М 31324)

Газда Младен ; Певци / Борисав Станковић. - Београд : Просвета : Слово љубве, 1979. - 268 стр. ; 21 цм. - (Сабрана дела Борисава Станковића ; књ. 5) (М 16180)

Газда Младен ; Певци / Борисав Станковић. - Београд : Просвета, 1970. - 267 стр. ; 20 цм. - (Сабрана дела Б. Станковића ; књ. 5) (М 2733)

Десет најлепших прича / Борисав Станковић ; у избору Јована Радловића. - Београд : Лирика, 2001 (Београд : Чигоја штампа). - 229 стр. ; 21 цм. - (Библиотека Најлепше приче / Лирика ; књ. 4) (М 60294)

* Сигнатуре публикација из фонда Универзитетске библиотеке дате су у заградама, на крају описа библиографских јединица.

Драме / Борисав Станковић ; приредио Предраг Бајчетић. - Београд : Нолит, 1987. - 292 стр. ; 20 цм. - (Српска књижевност. Драма ; 14). - ISBN 86-19-01328-3 ; ISBN 86-19-01396-3 (М 42005)

Драме : Коштана : Ташана : Јовча / Борисав Станковић ; поговор Јован Скерлић. - Београд : Просвета : Слово љубве, 1979. - 386 стр. ; 21 цм. - (Сабрана дела Борисава Станковића ; књ. 4) (М 16179)

Из Београда : чланци, фељтони, разговори 1904-1927 / Борисав Станковић. - Београд : „Светозар Марковић“/и др./, 1983. - 337 стр. ; 21 цм. - (Дела Борисава Станковића ; књ. 6) (М 31325)

Из мога краја : приповетке 1898-1924 / Борисав Станковић. - Београд : „Светозар Марковић“/и др./, 1983. - 345 стр. ; 21 цм. - (Дела Борисава Станковића ; књ. 2) (М 31320)

Из мога краја : приповетке 1898-1924 / Борисав Станковић. - Београд : Просвета, 1970. - 289 стр. ; 20 цм. - (Сабрана дела Б. Станковића ; књ. 2) (М 2734)

Из мога краја : приповетке / Борисав Станковић. - Београд : Слово љубве, 1979. - 312 стр. ; 21 цм. - (Сабрана дела Борисава Станковића ; књ. 2) (М 16177)

Коштана : комад из врањског живота у четири чина са певањем / Борисав Станковић. - Врање : Учитељски факултет, 2012 (Врање : Аурора). - 59 стр. ; 21 цм. - Фототипско изд. из 1924. - ISBN 978-86-82695-87-5 (брош.) (М 78321)

Коштана : комад из врањског живота у четири чина са певањем / од Борисава Станковића. - Врање : Учитељски факултет, 2012 (Врање : Аурора). - 57 стр. ; 23 цм. - Фототипско изд. из 1902. - ISBN 978-86-82695-86-8 (брош.) (М 76911)

Коштана ; Ташана : комади из врањанског живота / Борисав Станковић. - Београд : „Светозар Марковић“/и др./, 1983. - 333 стр. ; 21 цм. - (Дела Борисава Станковића ; књ. 4) (М 31323)



Коштана ; Ташана : комади из врањанског живота / Борисав Станковић. - Београд : „Светозар Марковић“ /и др./, 1983. - 333 стр. ; 21 цм. - (Дела Борисава Станковића ; књ. 4) (М 31323)

Коштана ; Ташана / Борисав Станковић. - Београд : Просвета, 1970. - 311 стр. ; 20 цм. - (Сабрана дела Б. Станковића ; књ. 4) (М 2732)

Нечиста крв / Борисав Станковић ; поговор Никола Милошевић. - Београд : Драганић, 2001. - 248 стр. ; 21 цм. - (Библиотека Наследства). - ISBN 86-441-0200-1 (М 63020)

Нечиста крв / Борисав Станковић. - Београд : „Светозар Марковић“/и др./, 1983. - 420 стр. ; 21 цм. - (Дела Борисава Станковића ; књ. 3) (М 31322)

Нечиста крв / Борисав Станковић ; /приредио Новица Петковић/. - Београд : Нолит, 1982. - 264 стр. ; 21 цм. - (Српска књижевност : Роман ; 18) (М 30965)

Нечиста крв : роман / Борисав Станковић. - Београд : /Српска књижевна задруга/, 1933. - 214 стр. ; 19 цм. - (Српска књижевна задруга. Коло 36 ; бр. 241) (М 24434)

Нечиста крв ; Коштана / Борисав Станковић. - Нови Сад : Матица српска ; Београд : Српска књижевна задруга, 1970. - 302 стр. ; 21 цм. - (Српска књижевност у сто књига ; књ. 47) (М 19347)

Нечиста крв / Борисав Станковић ; предговор Милан Богдановић. - Сарајево : „Веселин Маслеша“, 1979. - 184 стр. ; 21 цм. - (Библиотека Арс лектира) (М 18539)

Нечиста крв / Борисав Станковић. - Фототипско изд. - Врање : Учитељски факултет, 2010 (Врање : Аурора). - 255 стр. ; 20 цм. - ISBN 978-86-82695-74-5 (брош. са омотом) (М 77973, М 77973а)

Одабране приче / Борисав Станковић ; приредио Горан Максимовић. - 1. изд. - Ниш : Просвета, 2005 (Ниш : Просвета). - 474 стр. ; 21 цм. - (Библиотека Књижевност југа Србије) (М 68183)

Од Нишаве па до воде Дрине : антологија прозе српских писаца о ослободилачким ратовима 1876-1878. : од Ђуре Јакшића до Боре Станковића / [приредио] Станиша Војиновић. - 1. изд. - Ниш : Просвета, 2005 (Ниш : Просвета). - 202 стр. : илустр. ; 24 цм. - (Библиотека Белег). - ISBN 86-7455-665-5 (брош.) (М 68185)

Печал ; Прозни радови ; Фрагменти ; Чланци / Борисав Станковић ; поговор Милан Богдановић. - Београд : Просвета : Слово љубве, 1979. - 278 стр. ; 21 цм. - (Сабрана дела Борисава Станковића ; књ. 6) (М 16181)

Печал : прозни радови и фрагменти из оставштине писца : прилози-хронологија-библиографија / Борисав Станковић. - Београд : Просвета, 1970. - 405 стр. ; 20 цм. - (Сабрана дела Боре Станковића ; књ. 6) (М 2729)

Печал : Списи и фрагменти (из заоставштине писца) / Борисав Станковић. - Београд : „Светозар Марковић“/и др./, 1983. - 377 стр. ; 21 цм. - (Дела Борисава Станковића ; књ. 7) (М 31326)

Приповетке / Борисав Станковић. - Нови Сад : Матица српска ; Београд : Српска књижевна задруга, 1970. - 366 стр. ; 21 цм. - (Српска књижевност у сто књига ; књ. 48) (М 19348)

Стари дани / Борисав Станковић. - Београд : „Светозар Марковић“/и др./, 1983. - 386 стр. ; 21 цм. - (Дела Борисава Станковића ; књ. 1) (М 31321)

Стари дани ; Божји људи / Борисав Станковић ; предговор Јован Дучић. - Београд : Просвета : Слово љубве, 1979. - 350 стр. ; 21 цм. - (Сабрана дела Борисава Станковића ; књ. 1) (М 16176)

Стари дани ; Божји људи / Борисав Станковић. - Београд : Просвета, 1970. - 369 стр. ; 20 цм. - (Сабрана дела Б. Станковића ; књ. 1) (М 2731)

Стари дани : приповетке и слике / Борисав Станковић. - Београд : Српска књижевна задруга, 1902. - 164 стр. ; 19 цм. - (СКЗ ; /књ./ 76) (М 22897)

У ноћи : приповетке ; Коштана : комад из врањанског живота / Борисав Станковић ; предговор Велибор Глигорић. - Београд : Просвета, 1974. - 212 стр. ; 19 цм. - (Библиотека Просвета ; књ. 159) (М 18702)

Реч критике о књижевном стваралаштву Борисава Станковића

Библиографија Врања : 1883-1978 / Миодраг Живанов, Ксенија Лазић, Јелена Јелић. - Београд : Народна библиотека Србије ; Врање : Народна библиотека „Бора Станковић“, 1988. - 204 стр. ; 24 цм. - ISBN 86-7035-017-3 (М 50162)

Библиографска грађа о Борисаву Станковићу : - поводом 110-годишњице рођења - / Дамњан Морачић
У: Књижевност и језик. - ISSN 0454-0689. - Год. 33, бр. 1/2 (1986), стр. 101-103. (М П 5056/1986)

Божји људи Борисава Станковића : студија / Слободан Симоновић. - 2. изд. - Крушевац : Милирекс, 2001 (Крушевац : Милирекс). - 87 стр., [5] листова са таблама ; 21 цм (М 79203)

Бора Станковић и Бранислав Нушић иза завесе / Сениша Пауновић. - /1. изд./ - Београд : Народна књига, 1985. - 309 стр. : /16/ стр. с фотографијама ; 21 цм. - (Библиотека Посебна издања) (М 36542)

Бора Станковић : старо време, ново читање / приредио Саша Хаџи Танчић. - Ниш : Градина, 1983. - 169 стр. ; 24 цм. - (Библиотека часописа Градина : Синтезе ; 3) (М 32215)

Бора Станковић у новом светлу / Горана Раичевић
У: Зборник Матице српске за књижевност и језик. - ISSN 0543-1220. - Књ. 58, св. 1 (2010), стр. 204-207. (М П 12691/2010)

Борисав Станковић и Јован Дучић / Мирослав Егерић
У: Градина. - ISSN 0436-2616. - Год. 23, бр. 4 (1988), стр. 25-30. (М П 6330/1988)

Борисав Станковић и народно песништво / Борислав Првуловић. - Ниш : Филозофски факултет ; Врање : Нова Југославија, 1986. - 186 стр. ; 20 цм (М 40840)

Борисав Станковић - између традиције и модерности / Љиљана Пешикан-Љуштановић

У: Зборник Матице српске за књижевност и језик. - ISSN 0543-1220. - Књ. 53, св. 1/3 (2005 [шт. 2006]), стр. [431]-463. (М П 11610/2005)

Време у делу Боре Станковића (наративно време) / Даница Диковић
У: Градина. - ISSN 0436-2616. - Год. 27, бр. 9 (1990), стр. 116-122. (М П 7645/1990, М П 7645/1990а)

Дело Боре Станковића у своме и данашњем времену. - Београд : Међународни славистички центар, 1978. - 270 стр. ; 24 цм (М 14398)

Дјело, судбина и доба Боре Станковића / Горан Максимовић
У: Годишњак за српски језик и књижевност. - ISSN 1451-5415. - Год. 22, бр. 9 (2009), стр. [215]-227. (М П 12439/2009)

Епоха реализма / приредио Миодраг Протић. - 2. изд. - Београд : Нолит, 1972. - 469 стр. ; 20 цм. - (Српска књижевност у књижевној критици ; књ. 5) (М 4556)

Есеји ; Путописи / Јован Дучић. - Нови Сад : Матица српска ; Београд : Српска књижевна задруга, 1971. - 312 стр. ; 21 цм. - (Српска књижевност у сто књига ; књ. 52) (М 19330)

Из српске књижевности : зборник радова посвећен Мирославу Егерићу / [уредник Радомир В. Ивановић]. - 1. изд. - Нови Сад : Филозофски факултет : Змај, 2003 (Нови Сад : Scan studio). - 271 стр. : слика М. Егерића ; 21 цм. - (Библиотека Зборници / Филозофски факултет, Нови Сад). - ISBN 86-489-0364-5 (брош.) (М 74341)

Интерпретација идеје романа : Борисав Станковић: Нечиста крв / Станиша Величковић

У: Књижевност и језик. - ISSN 0454-0689. - Год. 31, бр. 1 (1984), стр. [65]-80. (М П 4019/1984)

Ка поетици српског реализма / Душан Иванић, Драгана Вукићевић. - Београд : Завод за уџбенике, 2007 (Београд : Радуних). - 445 стр. ; 24 цм (М 72415)



Књижевно дело Борисава Станковића у настави / Љиљана Бајић. - 1. изд. - Београд : Завод за уџбенике и наставна средства, 2002 (Земун : Тимграф). - 193 стр. ; 24 цм. - ISBN 86-17-09927-5 (брош.) (М 72385)

Лица и маске / Велибор Глигорић. - Београд : /б.и./, 1927 (Београд : Штампарија Привредни преглед). - 55 стр. ; 22 цм (М 29590)

Наративни поступци у романима српске модерне : докторска дисертација / Јелена В. Јовановић. - Ниш : [Ј. В. Јовановић], 2014. - [9], 484 листа : илустр., граф. прикази ; 30 цм + 1 електронски оптички диск (CD-ROM) (М 79481)

Нечиста крв Борисава Станковића сто година после : (1910-2010) : тематски зборник / [главни и одговорни уредник Сунчица Денић]. - Врање : Универзитет у Нишу, Учитељски факултет, 2011 (Врање : Аурора). - 364 стр. ; 24 цм. - ISBN 978-86-82695-80-6 (брош.) (М 75076)

Ништитељи и свадбари : Јефимија. Кантакузин. Његош. Стерија. Змај. Станковић. Пандуровић. Матић. / Миодраг Павловић. - Београд : БИГЗ, 1979. - 250 стр. ; 20 цм. - (Савремени есеј ; 3) (М 17413, М 17413а)

О Борисаву Станковићу / /приредио Ж. Стојковић/. - Београд : „Светозар Марковић“/и др./, 1983. - 386 стр. ; 21 цм. - (Дела Борисава Станковића ; књ. 8) (М 31327)

Огледи о српском реализму / Драгана Вукићевић. - Краљево : Народна библиотека „Стефан Првовенчани“, 2003 (Краљево : Анаграф). - 165 стр. ; 20 цм. - (Едиција Повеља. Библиотека Есеј, данас ; књ. 2) (М 74245)

Оквирни облици у српском реалистичком роману / Снежана Милосављевић Милић. - Београд : Чигоја штампа, 2001 (Београд : Чигоја штампа). - 297 стр. ; 19 цм. - (Библиотека Serbica nova. Књижевноисторијске студије ; књ. 1) (М 59876)

Особине Станковићевог приповедања у збирци приповедака „Из мог краја“. 1 / Здравко Петровић
У: Свеске. - ISSN 0353-5525. - Год. 18, бр. 84 (јун 2007), стр. [213]-218. (М П 11868/2007)

Отпори и прекорачења : поетика приповедања Боре Станковића / Снежана Милосављевић Милић. - Ниш : Филозофски факултет Универзитета, 2013 (Ниш : Scero print). - 157 стр. ; 21 цм. - (Библиотека Студије / [Филозофски факултет Универзитета, Ниш]). - ISBN 978-86-7379-293-4 (брош.) (М 78242)

Песма и певање у „Певцима“ Борисава Станковића / Момчило Златановић

У: Зборник Матице српске за књижевност и језик. - ISSN 0543-1220. - Књ. 30, св. 3 (1982), стр. 435-440. (М П 3366/1982)

Писци и књиге : књ. 1 / Јован Скерлић. - 3. изд. - Београд : Геца Кон, 1921. - 154 стр. ; 20 цм (М 33668/1)

Писци и књиге : књ. 5 / Јован Скерлић. – Београд : Геца Кон, 1923. - 137 стр. ; 20 цм (М 33668/5)

Писци као критичари пре Првог светског рата / приредио Предраг Протић. - Нови Сад : Матица српска, 1979. - 633 стр. ; 24 цм. - (Српска књижевна критика ; књ. 12) (М 18148)

Поетске слике Запада и Истока у делу Боре Станковића / Бранка Милојевић Рато. - Врање : Виша техничка школа, 1991. - 213 стр. : илустр. ; 20 цм (М 57437)

Прва књижевна дела Борисава Станковића / Риста Симоновић
У: Врањски гласник. - ISSN 0507-4428. - 23 (1990), стр. 161-170. (М Р 10395/1990)



О каталогу „Са писцем кроз време: Бора Станковић поново у Нишу“, аутора Јелене Глишић

Јелена Глишић је надахнуто, речју и сликом, сачинила лирски опход кроз живот и дело Боре Станковића. Трагом одуховљеног и патријархалног посматрача и сведока, са пристojне дистанце, аутор каталога гледа у ону тачку златног пресека, из које се, као кроз златну јесен и као кроз свирале девојачких ребара, најприсније гледа у прошлост која нас није напустила, а која и данас вејуца кроз наше животе и највећма наше снове.

Овај текст, који као надахнута песма обиграва око одабраних фотографија, није премрежен прегустим и изнемоглим академизмом. Његов језик је сетно-жив, уподобљен да миром осматрања и мисли не повреди већ преболну и чак у сликовницама пожутелу и изнемоглу слику патријархалног живота и обичаја нашега народа, расутог дуж друмова јужних.

Аутор снено ослушкује крик наших даровитих писаца и песника, који Лаза Костић именује као неисказани јад, који боли још и сад.

Оријентално-византијски напев Врања и Боре Станковића, чини се најдубље осећа Јован Дучић, који оставља у мостарској касаби Шантића, изнемоглог од притајених страсти и жудњи, које из силовите плотности прелазе у озарени вапај неименованих евнуха.

Кратак овоземаљски живот, ретки тренуци среће и успеха, много неразумевања и одбијања ауторских рукописа од тада угледних издавачких кућа, мноштво несрећа, смрти, затурених и разбацаних мисли и дела, ткају посебну тугованку око Боре Станковића, која као лајт-мотив држи на окупу све енергетске силе овога Каталога.

Јелена Глишић просто ослушкује и чује живот и време Боре Станковића. Она живи тај топос завичајне оданости и литургијски га наткриљује. У њеној слици и речи случај комедијант није пресудна чињеница. Она милује и призива ветар и просјај византијске тихе радости, који, из Константиновог града одаслат, види дело Борисава Станковића на месту мирног почивалишта, на којем нема трапаве несмотрености и злости, бола и смрти.

Језик и мисао аутора у овом Каталогу драгоцен су, и по свему духовно просејан, чин ходољубља кроз чипку једног времена и једног живота, кроз сан једнога града и његовог корифеја, какав је био Бора Станковић.

Јелена Глишић је на позицији болне ситуираности, из које је проговорио још један небески Врањанац, Ава Јустин. Она је чудном промишљу смештена између Јустина и Борисава, између Оца и Сина, између Симеона и Саве.

Каталог Јелене Глишић дело је високог моралног интензитета, дело Православног универзализма, дело новог начела светске духовности, чија је највећа снага у завичајном архипелагу и односима у њему.

**Светислав Д. Божић, композитор,
ред. проф. ФМУ у Београду и дописни члан САНУ**



„Са писцем кроз време: Бора Станковић поново у Нишу“ (каталог изложбе, аутор Јелена Глишић, Универзитетска библиотека „Никола Тесла“, Ниш, 2015.)

Основна концепција Каталога изложбе „Са писцем кроз време: Бора Станковић поново у Нишу“ Јелене Глишић назначена је у језгровито написаној уводној студији у којој је ауторка издвојила кључна тежишта Станковићеве поетике приповедања: фолклорну традицију, лични и колективни идентитет, преломна историјска збивања у Србији с краја XIX века, хришћанску духовност и трагику индивидуе, еротске мотиве, аутобиографске елементе. Нови, симболички долазак писца у град, у којем је провео гимназијске дане, представљен је серијом фотографија и цртежа, текстова из Станковићевог дела и критичке рецепције, документима, примерима пишевог аутографа.

Приказ животног и стваралачког пута Боре Станковића отвара се биобиблиографијом, након чега пратимо пишево детињство у родном граду, Врању, и прве године школовања. Аутентичност поднебља, као непатворене пишеве инспирације, дочарана је цртежима и фотографијама некадашњих градских знаменитости и препознатљивих мотивско-тематских тоposa: хамама, сахат-куле, трговачких и занатлијских улица, Саборног храма. Посебно место припада Бориној родној кући, која данас има музејску вредност. Бунар у дворишту, ентеријер гостинске собе, етно-огњиште и библиотека, својом документарном и иконичном вредношћу, оживљавају прошло доба, налазећи резонанцу у читаочевом доживљају аналогних поетских слика из Бориних приповедака и романа. Нагласак на аутентичном детаљу, који брани поверење у интерпретативну реконструкцију сећања као поново доживљеног искуства, видљив је у одабиру репрезентативних предмета материјалне културе: одеће (кецеља Борине мајке, баба-Златино и Пасино либаде), накита (очев ланац од сата, Пасин прстен), или предмета за свакодневну употребу (троножац, пишева табакера и дивит).

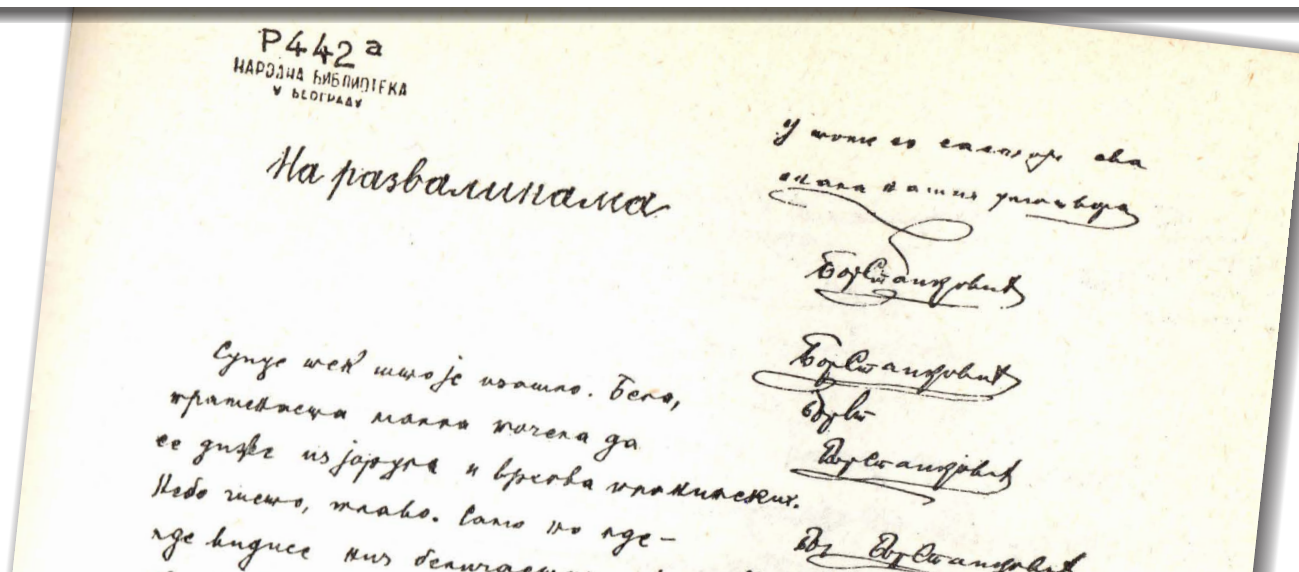
Период школовања у Нишу представљен је серијом фотографија пишевих професора, познатих српских писаца и културних стваралаца, након чега се кроз записе и сведочанства Бориних савременика прати његов професионални развој: од првих објављених песама, преко одбијања Српске књижевне задруге и Летописа Матице српске да штампају „Нечисту крв“, несумњиво најзначајнији роман српског модернизма, до недовршених дела и драгоцених аутопоетичких сведочења о тешкоћама уметничког стваралаштва.

На трагу општеприхваћеног књижевноисторијског суда о прожимању стварности и фикције у Станковићевој прози, ауторка каталога подсећа на прототипове Коштане и јунакиња неких приповедака доносећи фотографије чувене певачице Малике и Пасе, пишеве велике љубави из младости. Биографски моменти, који прате период након женидбе, пресељења и ратног заробљеништва, освежени су аутентичним и на махове дирљивим сећањем Борине кћери, Станке.

Мада није било лако направити избор из пишевог дела, у ауторској концепцији видљива је намера да се одабрани одломци усагласе са њиховом референцијалном позадином, као и са најбољим критичким оценама, међу којима су оне Јована Дучића, Станислава Винавера, Сунчице Денић, Горана Максимовића. С обзиром на то да за српског читаоца Станковићево дело има класичну и непролазну вредност, драгоцен је сусрет са првим издањима појединих текстова. Информативни значај има и увид у онај део фонда Универзитетске библиотеке у Нишу, који чине Станковићева дела и обимна књижевнокритичка рецепција.

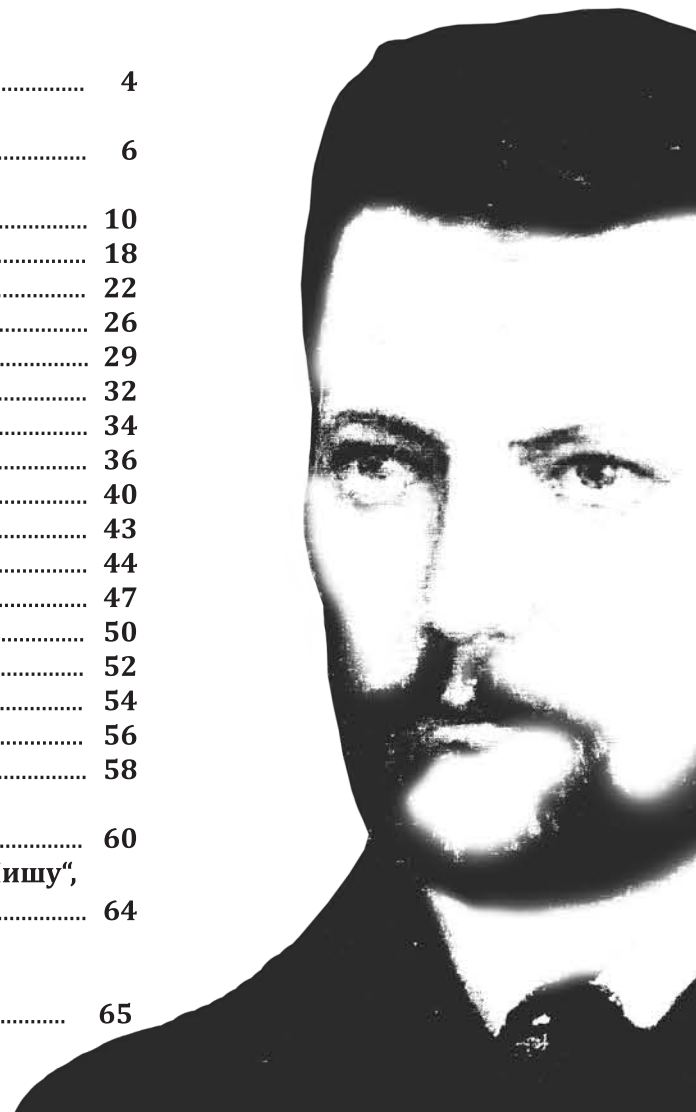
Ауторски приступ Јелене Глишић, како у изложбеној поставци, тако и у каталогу који је прати, обележен је креативним еклектицизмом онога што савремени теоретичари културе називају контекст. У томе се може наћи и потврда актуелног става да „нема аутономног артефакта“ (Greenblatt), јер велика уметничка дела добијају своју снагу у скривеним трансакцијама културе.

Проф. др Снежана Милосављевић Милић
(Филозофски факултет у Нишу, област Српска и компаративна књижевност,
предмети: Теорија књижевности, Методологија науке о књижевности)



Садржај

Реч о изложби и каталогу	4
Борисав Станковић изван времена, или шта нам је оставио у наслеђе Борисав Станковић	6
Најзначајније године живота и литерарног стваралаштва Борисава Станковића.....	10
Родна кућа Борисава Станковића.....	18
Ентеријер музеј-куће Борисава Станковића.....	22
Живописни сликар старог Врања.....	26
Гимназијски дани Борисава Станковића.....	29
Први стихови Борисава Станковића.....	32
Велика неостварена љубав Борисава Станковића.....	34
Борисав Станковић и Ангелина Милутиновић.....	36
Приповедачки опус Борисава Станковића.....	40
Бора је неизмерно волео винову лозу.....	43
Драмска дела Борисава Станковића.....	44
Романи Борисава Станковића.....	47
Бора Станковић и Ниш.....	50
Бора Станковић – од Ниша до Београда.....	52
Борисав Станковић, песник људске душе.....	54
Борисав Станковић и списатељство.....	56
И после смрти Борисава Станковића његова реч живи.....	58
Борисав Станковић у фонду Универзитетске библиотеке „Никола Тесла“.....	60
О каталогу „Са писцем кроз време: Бора Станковић поново у Нишу“, аутора Јелене Глишић	64
„Са писцем кроз време: Бора Станковић поново у Нишу“ (каталог изложбе, аутор Јелена Глишић, Универзитетска библиотека „Никола Тесла“, Ниш, 2015.)	65



Универзитет у Нишу
Универзитетска библиотека „Никола Тесла“

Кеј Мике Палигорића 2
18000 Ниш
Србија

Редакциони одбор: проф. др Јордана Марковић
(главни и одговорни уредник),
проф. др Радомир Станковић,
Зоран Б. Живковић
Снежана Јанчић, Снежана Лазић

За Библиотеку
Зоран Б. Живковић, управник

*

Публиковано на интернет-страници
Универзитетске библиотеке
„Никола Тесла“ у Нишу

Лектура и коректура: Јелена Глишић
Компјутерска обрада: Александар Глишић



CIP – Каталогизација у публикацији
Универзитетска библиотека „Никола Тесла“ – Ниш

821.163.41:929 Станковић Б.(083.824)
027.7(497.11):025.2(083.824)

ГЛИШИЋ, Јелена, 1972-

Са писцем кроз време: Бора Станковић поново у
Нишу : каталог изложбе / аутор изложбе и
каталога Јелена Глишић. - 1. електронско изд. -
Ниш : Универзитетска библиотека „Никола Тесла“,
2016. - 66 стр. : илустр. ; 23 см. - (Библиотека
Каталози / [Универзитетска библиотека „Никола
Тесла“]; књ. 1)

Формат ПДФ. - Публикација најпре објављена као
штампано издање, 2015. године. - Најзначајније
године живота и литерарног стваралаштва
Борисава Станковића: стр. 10-17. - Борисав
Станковић у фонду Универзитетске библиотеке
"Никола Тесла": стр. 60-63.

- а) Станковић, Борисав (1876-1927) - Изложбени
каталози
- б) Универзитетска библиотека "Никола Тесла"
(Ниш) - Фондови - Изложбени каталози

UBN IBD KAT_001



Библиотека Каталози, књ. 1